

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ

BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJESİ (2018/41)

ALAN YÖNETİM PLANLARININ İŞLERLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

VE DÜNYA MİRAS LİSTESİ ALANLARININ YÖNETİMİ İÇİN

BİR KATILIM MODELİ GELİŞTİRİLMESİ

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ

Doç. Dr. YAŞAR DİLEK ERBEY

PROJE EKİBİ

Doç. Dr. Ebru FİRİDİN ÖZGÜR

Doç. Dr. Adem Erdem ERBAŞ

Arş. Gör. Ömer AKSOYAK

Danışman: Prof. Dr. Aykut KARAMAN

Kasım 2019

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	3
ŞEKİL LİSTESİ	4
1 GİRİŞ	5
1.1 Projenin Amacı.....	6
1.2 Projenin Önemi.....	6
1.3 Projenin Kapsamı, Literatür Değerlendirmesi ve Yöntemi	7
2 TARİHİ ALANLARIN KORUNMASI VE ALAN YÖNETİMİ YAKLAŞIMI	10
3 Alan Yönetim Planlarında Katılım Modelleri	28
4 Alan Yönetim Planlarının Uygulanabilirliğinde "Vatandaş Gücü" Aşamasına Ulaşmak İçin İlkeler ve Öneriler.....	32
KAYNAKÇA	57
EKLER	59

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:Türkiye’de Alan Yönetim Planı Uygulamaları ve Dünya Miras Listesi Süreci İlişkisi	21
Tablo 2: Türkiye’de Dünya Miras Listesinde Bulunan 18 Varlığın Uygulanmakta Olan Alan Yönetim Planları İlişkisi.....	22
Tablo 3: Yönetim ve Organizasyon Projeleri için Etaplama ve Zamanlama Tablosu	.42
Tablo 4: Yönetim ve Organizasyon Projeleri için Etaplama ve Zamanlama Tablosu	.42
Tablo 5: Erişilebilirlik ve Ziyaretçi Yönetimi Etaplama ve Zamanlama Tablosu	44
Tablo 6: Alanın Öneminin ve Değerinin Algılanması Projeleri için Etaplama ve Zamanlama Tablosu	46
Tablo 7: Eğitim, Bilinçlendirme ve Katılım Projeleri için Etaplama ve Zamanlama....	49
Tablo 8: Risk Yönetimi Projeleri için Etaplama ve Zamanlama	50
Tablo 9: Aphrodisias Yönetim Planı Projeler Değerlendirme Tablosu Önerisi.....	53

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Arnstein'ın Katılım Merdiveni	25
--	----

1 GİRİŞ

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne aday gösterilecek varlığın adaylık dosyasında, onaylı bir yönetim planının bulunması zorunlu bir önkoşuldur. Alan yönetim planı Türkiye'deki ilgili mevzuat olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planı dikkate alınarak oluşturulan koruma ve gelişme projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlar olarak tanımlanmaktadır.

Alan yönetiminin geleneksel koruma planlaması araçlarından temel farkı; tüm aktörleri bir araya getiren yönetim ve katılım boyutunun öne çıkmasıdır. Koruma alanındaki tüm aktörlerin karar alma ve uygulama süreçlerine etkin katılımının önemi tüm kaynaklarda ve çalışmalarda vurgulanmakta, alan yönetimi planı örnekleri de bu amaçla mevzuatta genel çerçevesi belirlenmiş olan yönetim ve katılıma yönelik modeller üretmeye çalışmaktadır. Ancak, çok aktörlü bir planlama ortamında, rollerin, sorumluluk ve yetkilerin tanımlı olması, alanın yönetiminin başarısını belirlerken, kesişen yetkiler ve tanımsız ifadeler alan yönetiminin geliştirdiği projeleri uygulanamaz hale getirme riski taşımaktadır. Projelerin hayata geçirilememesi ise miras alanının korunmasına yönelik hedeflerin gerçekleşmemesi, alanın sürdürülebilirliğine yönelik tehditlerin oluşması ve UNESCO Dünya Miras Listesindeki varlığını sürdürmesi konusunda risk oluşturmaktadır.

Miras alanlarında yetkili kurum merkezi yönetim düzeyinde Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yerinde yetkili olan Alan Başkanlıklarıdır. Bu iki kurumun yanı sıra alanın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında yerel yönetim birimleri, kazı ekipleri, müze müdürlükleri gibi alanda doğrudan yetki ve sorumluluk sahibi kurumlar ile sivil toplum kuruluşları ve yerel halk da söz sahibi aktörlerdir. Yönetim planlarının amacı öncelikli olarak; bütün aktörlerin, bir eşgüdüm ve koordinasyon içinde alanın korunması için çalışmasını sağlamaktır. Yönetim planlarının uygulama araçları olarak geliştirilen projeleri Alan Başkanlıkları izler ancak, projenin niteliğine göre sorumlu ve ilgili kurumlar değişkenlik gösterebilir.

Mevzuat gereği, yönetim planlarının beş yılda bir revize edilmesi gereklidir. Planların oluşturulması süreçlerinin katılımcı yaklaşımlar içermesi kadar, dört yıllık süre için koydukları hedeflerin hangi aşamada olduğu ve projelerin işlerliğine dair değerdendirmelerin yapılması da planların hayata geçirilmesinde önemlidir. İzleme süreçlerindeki kopukluk, alanın korunması ve Dünya Miras Listesindeki varlığı için büyük bir önem taşımaktadır. Bu açıdan, etkin, katılım sağlayan, eşgüdüm ve izleme yöntemlerinin iyi tanımlandığı alan yönetim planlarının yapılabilmesine ilişkin yöntem ve ilkelerin belirlenmesi ve geliştirilmesi önem taşımaktadır.

1.1 Projenin Amacı

Projenin amacı; Türkiye’de kültürel mirasın korunması amacı ile Dünya Miras Listesi’ne kayıtlı alanların sahip olması zorunlu olan alan yönetim planlarının hazırlık, uygulama ve izleme süreçlerinde karşılaşılan sorunların belirlenmesi yoluyla, yönetim planlarının hayata geçirilmesindeki başarıyı artırmaya yönelik, katılım temelli bir model için ilkeler geliştirmektir. Projenin amacına yönelik olarak belirlenmiş olan yöntemlerle elde edilen tespitlere dayalı olarak, onaylanmış olan yönetim planları kapsamında geliştirilen projelerin uygulama süreçlerinin, yerinde yapılan alan çalışmaları ve sorumlu kurum ve kuruluşlarla yapılan mülakatlar ile değerdendirilmesi amaçlanmıştır.

1.2 Projenin Önemi

2011-2019 yılları arasında, İstanbul Tarihi Yarımada, Selimiye Camii ve Külliyesi, Aphrodisias, Bursa ve Cumalıkızık, Çatalhöyük Neolitik Kenti, Diyarbakır ve Hevsel Bahçeleri, Efes, Mudurnu, Nemrut Dağı, Ani Arkeolojik Alanı, Bergama ve Göbeklitepe alanları için oluşturulan alan yönetim planları onaylanmıştır.

Onaylanan alan yönetim planları kâğıt üzerinde amaç, hedef ve stratejilere uygun olarak projeleri detaylı olarak kurgulasa da, projelerin hayata geçirilememesi miras alanının korunmasına yönelik hedeflerin gerçekleşmemesi, alanın sürdürülebilirliğine yönelik tehditlerin oluşması konusunda risk oluşturmaktadır. Mevzuat gereği, yönetim planlarının beş yılda bir revize edilmesi, “izleme süreci” olarak adlandırılan süreç içinde koydukları hedeflerin, hangi aşamada olduğu ve projelerin işlerliğine dair değerdendirmelerin yapılması

önemlidir. Bu amaçla; Alan Başkanlığı her yıl izleme sürecini takip eder ve ilgili kurumların eşgüdümünü sağlar, beş yılsonunda ise plan yeniden gözden geçirilir.

Alan yönetim planlarının hazırlanmasının zorunlu olmasına rağmen, planların izleme süreçleri ile ilgili olarak yeterince tecrübe sahibi olmamamız ve mevzuatta yeterince tanımlı olmamasından kaynaklanan belirsizlik, plan müelliflerini kendi ilkelerini belirleyerek katılım konusunda kendi çözüm yollarını aramaya itmektedir. Ancak bu durum, yönetim planları arasında nitelik açısından farklılıklar yaratma tehlikesi ile birlikte planların işlerliğinde sorunlar yaratmaktadır. Miras alanları hassas kültürel ve çevresel değerleri içermeleri nedeni ile sürekli olarak etkin araç ve model arayışları ile ele alınmalıdır. Ancak, Türkçe literatürde bu alanda yapılan çalışmalar çok kısıtlıdır. Bu proje, bu alanda literatürdeki eksikliğe katkı sağlamayı hedeflemektedir.

1.3 Projenin Kapsamı, Literatür Değerlendirmesi ve Yöntemi

Araştırma sürecinde ilk aşamada literatür taraması yapılarak alan yönetimi ile ilgili yayınlar ve tezler derlenmiştir. Literatür taraması sonucunda; ülkemizde alan yönetimi yaklaşımı ve giderek artan sayıda ve çeşitlilikte oluşturulan alan yönetim planları, koruma yaklaşımları içinde yerini alan yenilikçi bir uygulama aracı olduğu ortak görüştür. Alan yönetiminin bir süreç tasarımı olduğu çeşitli kaynaklarca söylenmekte ve her yönetim planının kendi alanına özgülükler içermesi gerektiği genel kabul görmektedir. Bir yönetim planı sürecinin ve içeriğinin nasıl olması gerektiğine ilişkin çeşitli ulusal ve uluslararası rehberler mevcuttur. İncelenen rehberlerden en önemlileri şunlardır (Ulus, 2016, s. 376):

- 1990 yılında ICAHM (Uluslararası Arkeolojik Miras Yönetimi Komitesi) tarafından yayınlanan “Kültürel Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü”,
- 1998 yılında ICCROM liderliğinde Jokilehto ve Feilden tarafından yayınlanan “Dünya Miras Alanlarının Yönetimi Rehberi”,
- 1998 yılında İngiliz Tarihi Kentler Forumu tarafından yayınlanan “Korunan Alan Yönetimi Rehberi”,
- 2003 yılında IUCN (Dünya Koruma Birliği) liderliğinde hazırlanan “Korunan Alanların Yönetim Planlamasına İlişkin Rehber”,

- 2007 yılında T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan “Korunan Alan Planlaması ve Yönetimi” kitabı,
- 2013 yılında hazırlanan UNESCO, ICCROM, IUCN ve ICOMOS işbirliğinde hazırlanan “Dünya Kültür Mirasının Yönetimi” kitabı.

Araştırma kapsamında konu ile ilgili yayınlanmış makaleler ve tezlerin yanı sıra onaylanmış yönetim planı raporları da incelenmiştir:

- İstanbul Tarihi Yarımada,
- Selimiye Camii ve Külliyesi,
- Aphrodisias,
- Bursa ve Cumalıkızık,
- Çatalhöyük Neolitik Kenti,
- Diyarbakır ve Hevsel Bahçeleri,
- Efes,
- Mudurnu,
- Nemrut Dağı,
- Ani Arkeolojik Alanı,
- Bergama,
- Göbeklitepe.

1998 yılında ICCROM (Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi) tarafından belirlenen Dünya Miras Alanlarının Yönetimi Rehberi’ne (Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites) göre tarihi alanlardaki tüm çalışmalar; koruma ahlakına, UNESCO’nun uluslararası tavsiyelerine, Venedik Tüzüğü gibi rehberlere saygı duymalıdır. Aynı zamanda rehberde, alanın önemi dikkate alınarak tanımlanmış özel rehberlerin hazırlanması gerektiği söylenmektedir (Bernard ve Jokilehto, 1998). IUCN (Dünya Koruma Birliği) tarafından yayınlanan Korunan Alanların Yönetim Planlamasına İlişkin Rehber (Guidelines for Management Planning of Protected Areas) (2003) ise; yönetim planının, gelecekteki

eylemleri tanımlayarak bugünkü eylemlerin gelecekteki etkilerini araştırması gerekliliğini belirtmektedir (Thomas ve Middleton, 2003).

Alan yönetim planlarının koruma uygulamaları içerisindeki rolü, UNESCO Dünya Miras Listesi'ne aday gösterilecek varlığın adaylık dosyasında, onaylı bir yönetim planının bulunmasının zorunlu bir ön koşul olmasıyla artmıştır. Her ne kadar alan yönetiminin genel yaklaşımı ve çerçevesi UNESCO tarafından belirlenmiş olsa da, incelenen yönetim planı raporlarının her birinin alana özgü olarak geliştirildiği saptanmıştır.

Literatür incelemesinin ardından gelen aşamada, Türkiye'de alan yönetimine ilişkin mevcut durumun anlaşılabilmesi için sorumlu kurum yetkilileri ile derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla, Dünya Miras Alanları ile ilgili kurum yetkilileri ile yapılan mülakatlar yoluyla özellikle katılım bağlamında projelerin işlerliğindeki sorunlar tespit edilmiştir. Bu amaçla, 19 Eylül 2018 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dünya Miras Alanları Şube Müdürlüğü'nde görevli, Uzman Evrim Uluhan ile Ankara'da, 'Türkiye'deki alan yönetim planları' hakkında mülakat yapılmış, Türkiye'de alan yönetiminin süreçleri ve sorunları hakkında bilgi ve görüş alışverişi yapılmıştır. Aynı kapsamda 15 Ekim 2018 tarihinde, Aphrodisias Alan Başkanı Mehmet Yılmaz ile yerinde görüşme yapılmıştır. İncelenen alan yönetim planları içinden Afrodisias Alan Başkanı ile görüşülmesinin nedeni, araştırma projesi danışmanının plan müellifi olması, araştırma projesi yürütücüsü ve ekibin ise söz konusu plan ekibi içinde yer almaları ve projelere hâkim olmalarıdır. Yapılan görüşmeler sayısal ortamda arşivlenmiştir.

Son olarak yönetim planı projelerinin uygulanabilirliğinin sağlanması için ilgili kurum, kuruluş ve sivil toplum ile halkın süreçlere katılımının nasıl sağlanabileceğine yönelik bir modelin oluşturulmasına katkı sağlayabilecek bir rapor oluşturulmuştur.

2 TARİHİ ALANLARIN KORUNMASI VE ALAN YÖNETİMİ YAKLAŞIMI

Tarihi alanlar ve çevreleri yerine konulamaz evrensel mirası oluşturan değerlerdir. Her tarihi alan ve çevresi özel karakteri ve dengesi, onu oluşturan parçaların birbiriyle kaynaşmasına bağlı olan ve yapılar, mekânsal organizasyon ve çevresi kadar insan faaliyetlerini de içeren bir bütündür (Ahunbay, 2007, s. 158).

1976 tarihli “Tarihi ve Geleneksel Alanların Korunması ve Çağdaş Yaşamdaki Rollerini Konusunda Tavsiye Kararı”na göre koruma, tarihi ve geleneksel alanlar ve çevrelerinin tanımlanması, onarımları, sağlıklılaştırılmaları, bakımları ve yeniden canlandırılmaları anlamına gelmektedir.

Kentsel, ekonomik ve politik dinamiklerin baskısı karşısında tarihi ve doğal alanların hassasiyeti ve korunmalarının önemi gün geçtikçe artmaktadır. Buna paralel olarak koruma yaklaşımları da gelişim göstermekte ve etkin koruma için yeni yaklaşımlar geliştirilmektedir. Ülkemizde de sit alanları ve ören yerleri için alan yönetim planlarının hazırlanması şartı 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na 2004 yılında eklenerek zorunlu hale getirilmiştir. 5226 sayılı yasanın getirdiği yeni kavramlardan olan “alan yönetimi” ve “yönetim planı” kavramları ve 27 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, koruma alanlarının çağdaş yaklaşımla planlanması açısından önemli gelişmelerdir. Böylelikle uluslararası yaklaşımlara paralel olarak, ülkemizde koruma alanında var olan örgütlenme yapısının güçlendirilmesi ve özellikle Dünya Miras Listesi süreçlerinde mevzuatın uluslararası normlara uygun hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Yönetmeliğin amacı; “ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak; yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki

ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek” olarak belirtilmektedir. (Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik, 2006).

Yönetmelik, sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının yönetim alanlarının belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır. Yönetmelikte, 5226 sayılı kanunda yer alan tanımlara ek olarak, alan yönetiminin hedefleri, yönetim planı hazırlanma süreci, yönetim planı hazırlama ekibi, yönetim planının değerlendirilmesi, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesine ilişkin ilkeler belirlenmiş ve alan yönetimi birimlerinin kuruluş ve görevleri tanımlanmıştır. Bununla birlikte yönetmelikte yönetim alanı ise; “Sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler” olarak tanımlanmıştır.

Yönetmeliğin alan yönetimine ilişkin esaslar bölümünde alan yönetiminin hedefleri kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- “Alanın sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin sağlanması”,
- “Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgili arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesi”,
- “Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejilerin, yöntemlerin ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılması”,

- “Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği yaratacak etkinlik ağının kurulması ve sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılması”,
- “Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruşlar ile yerel halkın işbirliğinin sağlanması”,
- “Tarihi alanların korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesi”.

Alan yönetim planlarının uygulamasına yönelik olarak yönetmelik; kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişilerin, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak durumunda olduğunu belirtmektedir.

Yetkili idarelerin, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermekle ve bu amaçla btelerine gerekli ödenekleri ayırmakla yükümlü olduğu, yönetim planlarında tanımlanan görevlerin gerçekleştirilmesi sürecinde alan başkanının, uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşlar ile yetkili idare koordineli olarak çalışması gerektiğini söylemektedir. (Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik, 2006).

Alan yönetimi ile ilgili olarak, uluslararası yaklaşımlar ve ulusal ölçekte mevzuat tarafından tarif edilen amaç ve hedefler, alan yönetimi yaklaşımının genel çerçevesini; koruma alanının yönetiminin bir plan dahilinde, alanda sorumluluğu olan tüm kurumlar ve alandan faydalanan diğer paydaşların arasında eşgüdüm sağlanarak, stratejik vizyon çerçevesinde gerçekleştirilmesi şeklinde çizmektedir. Çeşitli kurum ve kişilerin yaptığı yönetim planı tanımlarının birleştiği ortak noktalar; yönetim planlarının devam eden bir süreç olduğu, bir rehber niteliği taşıdığı, sürekli revize edilmesi gerektiği, aynı zamanda ayrıntılı analizlere dayalı ve korunacak değerler ile koruma sınırlarının belirlendiği planlar olduğudur. Yönetmelikte belirlendiği üzere; alan yönetim planlarının yapımı ve uygulanması aşamasında, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruşlar ile yerel halkın işbirliğinin sağlanması gerektiği ifade edilmekte ama uygulamayı yapacak olan Alan Başkanlığı, Belediyeler, Bakanlıklar, Valilik vd. kurumlar arası yetki ve sorumluluklar belirsiz kalmaktadır.

Alan yönetim planı (site management plan); UNESCO tarafından 2005 yılında kabul edilerek tüm dünya ülkeleri için kültürel ve/veya doğal öneme sahip olduğu belgelenmiş ve kabul edilmiş eserlerin/alanların korunması için uzmanlardan oluşan bir ekip tarafından hazırlanan, alanın korumaya ilişkin yasal statüsünü, etkili bir koruma için alanın sınırlarını, coğrafi konumunu, üstün evrensel değerlerini, ilgili kurum, kuruluş ve paydaşların aldığı rollerle birlikte alanın yönetim biçimini ve sürdürülebilir koruma ve kullanma için planlanan uygulamaları içeren belgedir.

Alan Yönetim Planları her ne kadar bir alanın yönetilmesinde ilgili paydaşların eşgüdümünü sağlamak amacı ile kullanılabilecek yönetim aracı olarak kullanılabilir olsa da, 2005 yılında UNESCO tarafından, Dünya Miras Listesine aday olan varlıkların, içinde bulunduğu ülke yönetimi tarafından nasıl yönetildiğinin tarif edilmesi için adaylık sürecinde hazırlanması gereken bir doküman olarak zorunlu tutulmasından sonra sistemli bir şekilde tanımlanmış ve işlerliğini kazanmıştır.

Günümüzde; UNESCO Dünya Miras Listesinde yer alan varlıkların listeye kabul edilme sürecini, koruma yöntemlerini ve alanın nasıl yönetileceği hakkında en geniş kapsamlı doküman olan “Dünya Miras Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik Rehber İlkeler” kitabında aşağıda belirtildiği şekilde Alan Yönetim Planı başvuru sürecinde zorunlu kılınmıştır (UNESCO World Heritage Center, 2005, s. 31):

Aday gösterilen her bir varlık, bir varlığın Üstün Evrensel Değerinin, tercihen katılımcı yollarla nasıl korunması gerektiğini belirten uygun bir yönetim planına veya başka bir belgelenmiş yönetim sistemine sahip olmalıdır.

16 Kasım 1972 tarihinde UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeyi kabul etmiş bulunan sözleşmeye üye ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de Alan Yönetim Planı yasal bir statüye sahiptir.

Türkiye’de 2005 yılında yasal statü kazanmış olan Alan Yönetim Planı ilgili yönetmelikte ¹; ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı

¹ 27.11.2005 Resmi Gazete’de (Sayı: 26006) yayınlanmış olan Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Ek 2. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının sınırlarının belirlenmesi ve geliştirilmesi için eylemlerin planlanmasını sağlamak, hazırlanan planların onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi için yönetim unsurlarını oluşturmak üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesini sağlamak için üretilecek olan plan olarak tanımlanmaktadır (URL-01, 2005).

2015 yılına kadar bir varlığın Dünya Miras Listesi adaylık dosyası sunulduğunda listeye kabul edilmesi için henüz onaylanmamış olsa da olgunlaşmış düzeyde bir yönetim planının bulunması yeterli görülerek varlığın Liste'ye kaydedildiğine ilişkin alınan Dünya Miras Komitesi kararında planın belli bir süre içinde onaylanmasına dair bağlayıcı kararların alınması mümkündü (Ulus, 2016, s. 385). Ancak ilerleyen süreçlerde Dünya Miras Komitesi'nin tarafından alınan kararlar gereğince 'Dünya Miras Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik Rehber'de (UNESCO World Heritage Center, 2005) değişikliğe gidilerek, Dünya Miras Listesi adaylık dosyaları sunulurken yönetim planlarının onaylı olması zorunlu kılınmıştır.

Alan yönetim planlarının hazırlık, uygulama ve izleme safhalarının aşağıda belirtilen ilke, hedef ve esaslara göre değerlendirilebileceği görülmektedir:

Yönetim Alanının Belirlenmesi (Alan sınırının tespiti): Alan yönetim planı sınırının belirlenmesi plan çalışmasında öncelikli olarak yapılacak eylemdir. Alan sınırının, üstün evrensel değere sahip olan varlığın korunmasını, fiziki, kültürel ve ekonomik olarak gelişmesini, ilgili paydaşlar tarafından kabul edilmesini ve yönetiminin uygulanabilmesini sağlayacak biçimde tanımlanmış olması gerekmektedir.

Mevcut Durum Tespiti (Potansiyel ve risk analizi): Alanın yönetim, işlev ve koruma durumu ve ihtiyaçlarının belirlenmesi için plan hazırlık aşamasından önce yapılması gereken eylemdir. Alan ile ilgili karar almaya yetkili kurumlar ve alana dair yatırım kararları, alanda sürdürülmekte olan koruma ile ilgili ve kültürel faaliyetler, alanın korunma statüsü ve ilgili yasa ve yönetmelikler bu kapsamda tespit edilmelidir. Alan ile ilgili çalışmalar yapan sivil toplum örgütleri, bireysel araştırmacılar, üniversitelerin de tespit edilerek ekleneceği katılım planlaması da bu aşamada tamamlanarak plana dâhil edilmelidir.

Alan Analizi (Değerlerin tespiti ve sunumu): Alan ve çevresi ile ilgili coğrafi, fiziki, tarihi, yönetsel, sosyal, ekonomik, koruma durumu gibi veriler ile alandaki somut ve somut olmayan

değerler, alanın üstün evrensel değeri, bütünselliği, özgünlüğü gibi konuların hazırlanan analizler sonucunda ortaya konması gerekmektedir. Alan ile ilgili güçlü/zayıf/tehdit/fırsat analizi ve potansiyel/risk analizi de bu kapsamda hazırlanmalıdır. Mevzuata (URL-01, 2005) göre analiz sürecini yürütecek olan ekip, uzman bir danışman sorumluluğunda;

- Kentsel sit alanları ve tarihi sit alanları için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümleri,
- Arkeolojik sit alanları için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümleri,
- Doğal sit alanları için; üniversitelerin şehir ve bölge planlama, kamu yönetimi, işletme, çevre mühendisliği ile alanın doğal karakterine bağlı olarak orman mühendisliği, jeoloji / jeomorfoloji mühendisliği, ziraat mühendisliği, peyzaj mimarlığı, hidroloji, biyoloji, zooloji gibi bölümler mezunu uzmanlardan oluşur.

Uzmanlar tarafından oluşan yönetim planı ekibine ek olarak; ilgili sivil toplum örgütleri, alandaki değerler ve varlıklar ile ilgili çalışmalar yürüten yerli ve yabancı araştırmacılar, bölgede faaliyetleri bulunan üniversiteler, ilgili kurumların yerel teşkilatlarında görevli personel, yerel yönetim personeli ve yerel halkın da analiz çalışmalarına “bilgi verme” düzeyinde katılımı sağlanmalıdır.

Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu (Vizyon, politika ve strateji belirlenmesi): Alan ile ilgili hazırlanan analiz çalışmalarından elde edilen sonuçlar doğrultusunda, tüm paydaşların “uygun bulma” düzeyinde katılımının sağlanması ile alanın geleceğe dair vizyonu belirlenir. Alan için; yönetim, koruma, geliştirme, tanıtım/sunum, işletme, ziyaretçi yönetimi, idari ve finans modellerini içeren politika ve stratejiler belirlenir.

Çalışma Programı, Zamanlama ve Projelerin Belirlenmesi (Proje paketlerinin oluşturulması): Alan ile ilgili belirlenmiş olan vizyon, politika ve stratejilere bağlı olarak geliştirilecek projelerin (eylem, faaliyet) hangi paydaşlar tarafından, hangi düzeyde hangi paydaş ile işbirliği içerisinde, hangi zamanda (kısa, orta, uzun vade), hangi bütçe kaynağı ile gerçekleştirileceğine dair hazırlanan paketlerdir. Projenin tanımı, sorumlu paydaş, ilgili paydaş, finans kaynağı ve hedeflenen zaman sürecine ek olarak izleme aşamasında takibinin mümkün olabilmesi için somut proje çıktılarının (performans göstergeleri) da belirtilmesi gerekmektedir. Proje başlıklarının; varlığın yönetimi, eşgüdümün sağlanması, koruma, kapasite geliştirilmesi, erişebilirlik ve ziyaretçi yönetimi, varlığın tanıtımı ve sunumu, eğitim

(yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde), katılım (yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde), risk yönetimi konularını içermesi gerekmektedir.

İzleme, Denetleme ve Düzeltme (Geliştirme): Alan yönetim planları, planda tanımlanmış olan bir süre için hazırlanmaktadır. İlgili yönetmelikte (URL-01, 2005) “yönetim planıyla belirlenen yönetim tarafından, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmeleri ve bir sonraki yılın çalışma programı ile bütçe taslağı yapılır” denilmektedir. Ayrıca yıllık incelemenin dışında denetim birimince beş yılda bir vizyon, amaçlar ve politikalar gözden geçirilerek eşgüdüm ve denetleme kurulunun değerlendirmesine sunulur. Yönetmelik, denetim birimine, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim planı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkili kılmaktadır.

Alan Yönetim Planının amacı sit alanlarındaki kültürel değerlerin korunması için bir çerçeve ortaya koymaktır. Daha geniş ifade ile mimari, arkeolojik, peyzaj ve doğal değerler ve bunları ortamlarında bütünlüğün içinde korumak ve güçlendirmek, sit değeri olarak varlığının anlaşılmasını sağlamak, bunun toplumları eğitici bir kaynak olduğunu ortaya koymak, orada yaşayanları bu kültürel değerleri ve ekonomik etkinlikleriyle desteklemek yönetim planlarını esas amacını oluşturmaktadır (Karaman, 2017b, s. 3).

Kültürel miras yönetim planlaması, kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi amacıyla yürütülmesi gereken çalışmalarda kurumlar arasında eşgüdümü sağlamayı, ilgili tüm paydaşların karar alma ve izleme süreçlerine katılımını ve kültürel varlığın stratejik bir planlama yaklaşımı içinde ele alınmasını amaçlayan bir planlama modelidir. Alan yönetimi ise uluslararası kabuller gereğince yönetim alanının belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanması, uygulanması, denetlenmesi ve güncellenmesi süreçlerinin tamamını kapsayan bir yaklaşımı tanımlamaktadır (Uluslan, 2016, s. 375).

2000 yılından sonra UNESCO korunması gereken varlıkların ve alanların Dünya Miras Listesi’ne alınabilmesi için Alan Yönetim Planlarının hazırlanmasını ve uygulanmasını bir ön şart olarak aramaya başlamıştır. Bu yeni yaklaşım, kültürel ve doğal varlıkların korunmasında çok yönlü, geniş kapsamlı ve katılımcı süreçleri hedeflemektedir. Ülkemizde de sit alanları ve ören yerleri için alan yönetim planlarının hazırlanması şartı 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na 2004 yılında eklenerek zorunlu hale getirilmiştir (URL-02,

1983). 5226 sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun getirdiği değişiklikler ‐alan yönetimi‐ ve ‐yönetim planı‐ kavramlarını tanımlamaktadır. 27 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan ‐Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kurulu  ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik‐ (URL-01, 2005) koruma alanlarının  ağda  yaklaşımla planlanması açısından ülkemizde yapılan önemli bir gelişmedir. Böylelikle uluslararası yaklaşımlara paralel olarak, ülkemizde koruma alanında var olan örgütlenme yapısının g c lendirilmesi ve özellikle Dünya Miras Listesi süreçlerinde mevzuatın uluslararası normlara uygun hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Alan yönetim planlarının koruma uygulamaları içerisindeki rolü, UNESCO Dünya Miras Listesi’ne aday gösterilecek varlığın adaylık dosyasında, onaylı bir yönetim planının bulunmasının zorunlu bir  n koşul olmasıyla artmıştır. Her ne kadar alan yönetiminin genel yaklaşımı ve  er evesi UNESCO tarafından belirlenmiş olsa da, 6546 sayılı kanunla mevzuatımıza eklenen ‐tarihi alan yönetimi‐ yaklaşımı, alanın özgün nitelikleri nedeni ile 2863 sayılı yasaya bağlı oluşturulmuş olan 26006 sayılı yönetmeliğin sağladığı yönetimsel araçlardan farklı bir yasa ve yaklaşım niteliğindedir (Erbey, 2018).

Alan yönetiminin kapsamını belirleyen idari faaliyet ve örgütlenmeye ilişkin ayrıntılar yapılanma, görev ve yetki konularında irdelenmiş olduğundan, ilgili yönetmeliğin uygulanmasında alan yönetiminin konusu ve coğrafı sınırı ön plana çıkmaktadır. Yönetmeliğin amacı (URL-01, 2005);

‐ ren yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak; yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, e g d m ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek‐

olarak belirtilmektedir.

Yönetmelikte, 5226 sayılı kanunda yer alan tanımlara ek olarak alan yönetiminin hedefleri, yönetim planı hazırlanma süreci, yönetim planı hazırlama ekibi, yönetim planının değerlendirilmesi, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi belirlenmiş ve alan yönetimi birimlerinin kurulu  ve görevleri tanımlanmıştır. Bununla birlikte yönetmelikte yönetim alanı

ise; “sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler” olarak tanımlanmıştır.

Yönetmeliğin alan yönetimine ilişkin esaslar bölümünde alan yönetiminin hedefleri kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir (Erbey, 2018)

- Alanın sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin sağlanması,
- Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgili arasında uygun bir denge oluşturma yollarının yönetim planı ile gösterilmesi,
- Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejilerin, yöntemlerin ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılması,
- Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği yaratacak etkinlik ağının kurulması ve sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılması,
- Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin sağlanması,
- Tarihi alanların korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesi (s. 284).

Alan yönetim planlarının uygulamasına yönelik olarak yönetmelik; kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişilerin, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak durumunda olduğunu belirtmektedir. Yetkili idarelerin, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermekle ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmakla yükümlü olduğu, yönetim planlarında tanımlanan görevlerin gerçekleştirilmesi sürecinde alan başkanının, uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşlar ile yetkili idare koordineli olarak çalışması gerektiği belirtilmektedir (URL-01, 2005)

Alan yönetiminin coğrafi kapsamı, kanunda yer alan tanımlamadaki, sit alanı, ören yeri, bağlantı noktası kavramlarıyla, bu kavramlara yönetmelikte ilave edilen etkileşim sahası kavramının oluşturduğu sınırlar içerisinde kalan yerler yönetim alanının coğrafi sınırlarını oluşturur.

Alan yönetiminde idari yapılanma; Alan Başkanlığı, Danışma Kurulu, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu ve Denetleme Birimi'nden oluşmaktadır.

Türkiye’de 2005 yılında alan yönetimi ve yönetim planı uygulamaları yönetmelik ile tanımlandıktan sonra hazırlanan İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı çalışmalarına, İstanbul Dünya Miras Alanlarının UNESCO tarafından “Tehlike Altındaki Miras Listesi”ne alınması konusunun gündeme gelmesi ile birlikte başlanmıştır (Erbey, 2018, s. 285). İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından hazırlanan İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı çalışması 2011 yılında tamamlanmıştır. Planın vizyon kısmında belirtildiği üzere “zengin tarihi birikimini koruyup, yaşayan, üreten, sosyal-ekonomik mekânsal ve kültürel kimliğini geleceğe aktaran bir Tarihi Yarımada için kullanıcıların ve yaşayanların katılımıyla tüm kurum ve kuruluşları ile eşgüdüm ve şeffaflık içinde yürütülen; Tarihi Yarımada’nın üstün evrensel değerini koruyan bir yönetim planı” hazırlanması amaçlanmıştır (URL-03, 2011, s. 125). Yönetim planı, 2015 yılında vizyonu doğrultusunda güncellenerek, Türkiye’de revizyonu yapılan ile alan yönetim planı olmuştur.

2015 yılına kadar bir varlığın Dünya Miras Listesi adaylık dosyası sunulduğunda listeye kabul edilmesi için henüz onaylanmamış olsa da olgunlaşmış düzeyde bir yönetim planının bulunması yeterli görülerek varlığın Liste’ye kaydedildiğine ilişkin alınan Dünya Miras Komitesi kararında planın belli bir süre içinde onaylanmasına dair bağlayıcı kararların alınması mümkündü (Ulus, 2016, s. 385). Ancak ilerleyen süreçlerde Dünya Miras Komitesi’nin tarafından alınan kararlar gereğince ‘Dünya Miras Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik Rehber’de (UNESCO World Heritage Center, 2005) değişikliğe gidilerek, Dünya Miras Listesi adaylık dosyaları sunulurken yönetim planlarının onaylı olması zorunlu kılınmıştır.

Türkiye’de Dünya Miras Listesi’nde bulunan 18 varlığın 13 tanesi 2015 yılından önce Liste’ye kabul edilmiştir (Tablo 1). 2015 yılından itibaren öncelikli olarak Liste’de bulunan alanlar için alan yönetim planları hazırlanmasına başlanılmıştır. 2015 yılından itibaren Dünya Miras

Listesi adaylık sürecinde bulunan tüm varlıklar için Kültür ve Turizm Bakanlığı sorumluluğuunda alan yönetim planı hazırlanması için süreçler yürütülmektedir.

Alan yönetim planı hazırlık ve uygulama süreçleri, korunması istenen varlığın bulunduğu dokuya ve varlığın niteliğine göre farklılıklar göstermektedir. Türkiye’de bulunan 18 Dünya Miras varlığının 2 tanesi (Göreme Milli Parkı ve Kapadokya, Pamukkale-Hierapolis) Liste’ye Doğal ve Kültürel Miras Grubundan girmiştir. Diğer 16 varlık Kültür Miras Grubu içinde yer alarak Liste’ye kabul edilmiştir. Tablo 2’de gösterildiği şekilde Kültür Miras Grubu içinde yer alan varlıkların 9 tanesi kentsel yapılanma içerisinde yer aldıkları için “kentsel peyzaj içerisinde” olarak belirtilmiştir.

Tablo 1:Türkiye’de Alan Yönetim Planı Uygulamaları ve Dünya Miras Listesi Süreci İlişkisi

Onaylı Planlar	Devam Eden Planlar	Yönetim Alanı Sınırı Belirlenmiş Olan Alanlar
Afrodisias Antik Kenti (2013)	Mardin Savur Kentsel Sit Alanı	Ahlat Selçuklu Mezarlığı
Ani Arkeolojik Alanı (2015)	Sinop Tarihi Cezaevi ve çevresi	Beyşehir Eşrefoğlu Camii
Bursa ve Cumalıkızık (2013)	Şanlıurfa Harran Yerleşimi	Eskişehir, Odunpazarı Kentsel Sit Alanı
Çatalhöyük Neolitik Kenti (2013)	Alanya Kalesi ve Tersanesi	Kütahya Kentsel Sit Alanı
Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (2013)	İstanbul Küçükalyalı Arkeopark	Niksar Kalesi ve Çevresi
Efes (2014)		
İstanbul Tarihi Yarımada (2011)		
Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı (2017)		
Nemrut Dağı (2014)		
Selimiye Camii ve Külliyesi (2012)		
Göbeklitepe Arkeolojik Alanı (2018)		
Mudurnu Kültürel Miras (2014)		

	UNESCO Miras Listesi’ndeki Alanlar
	Geçici Miras Listesi’ndeki Alanlar
	Miras Listesi’nde Bulunmayan Alanlar

Kaynak: (Erbey, 2018) kullanılarak güncellenmiştir.

Tablo 2: Türkiye’de Dünya Miras Listesinde Bulunan 18 Varlığın Uygulanmakta Olan Alan Yönetim Planları İlişkisi

	<i>Türkiye’de bulunan Dünya Miras Alanları ve Aday Listede yer alan Varlıklar</i>	<i>Miras Grubu</i>	<i>Listeye Kabul Yılı</i>	<i>A. Y. Planı Durumu</i>	<i>A.Y. Planı Onay Tarihi</i>	<i>Yapıların Durumu</i>	<i>Kentsel Peyzaj Durumu</i>
1	Göreme Milli Parkı ve Kapadokya	Doğal ve Kültürel	1985	Yok		Doğal ve Tarihi Yapılar	
2	Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası	Kültürel	1985	Yok		Tekil Tarihi Yapı	Kentsel Peyzaj içerisinde
3	İstanbul Tarihi Yarımada	Kültürel	1985	Var	2011	Tarihi Yapılar, Tarihi Yapı Grupları	Kentsel Peyzaj içerisinde
4	Hattuşa: Hitit Başkenti	Kültürel	1986	Yok		Antik Yapı Grupları	
5	Nemrut Dağı	Kültürel	1987	Var	2014	Antik Heykel Grupları	
6	Pamukkale-Hierapolis	Doğal ve Kültürel	1988	Yok		Doğal ve Tarihi Yapılar	Kentsel Peyzaj içerisinde
7	Xanthos-Letoon	Kültürel	1988	Yok		Antik Yapı Grupları	
8	Safranbolu Şehri	Kültürel	1994	Yok		Tarihi Yapılar, Tarihi Yapı Grupları	Kentsel Peyzaj içerisinde
9	Troya Antik Kenti	Kültürel	1998	Yok		Antik Yapı Grupları	
10	Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi	Kültürel	2011	Var	2012	Tekil Tarihi Yapı	Kentsel Peyzaj içerisinde
11	Çatalhöyük Neolitik Kenti	Kültürel	2012	Var	2013	Antik Yapı Grupları	
12	Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu	Kültürel	2014	Var	2013	Tarihi Yapılar, Tarihi Yapı Grupları	Kentsel Peyzaj içerisinde
13	Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı	Kültürel	2014	Var	2017	Tarihi Yapılar, Tarihi Yapı Grupları	Kentsel Peyzaj içerisinde
14	Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri	Kültürel	2015	Var	2013	Tarihi Yapılar, Tarihi Yapı Grupları	Kentsel Peyzaj içerisinde
15	Efes	Kültürel	2015	Var	2014	Antik Yapı Grupları	
16	Anı Arkeolojik Alanı	Kültürel	2016	Var	2015	Tarihi Yapı Grupları	
17	Afrodisias Antik Kenti	Kültürel	2017	Var	2013	Tarihi Yapılar, Tarihi Yapı Grupları	Kentsel Peyzaj içerisinde
18	Göbeklitepe Arkeolojik Alanı	Kültürel	2018	Var	2017	Antik Yapı Grupları	
19	Mudurnu Tarihi Ahi Kenti*	Kültürel	Adaylık 2015	Var	2014	Tarihi Yapılar, Tarihi Yapı Grupları	Kentsel Peyzaj içerisinde

Kaynak: (URL-04, 2019)’den yararlanılarak hazırlanmıştır

Kültürel miras alanlarının yönetiminde UNESCO tarafında tavsiye edilen güncel ve etkin araç yönetim planlarıdır. Yönetim planları, Dünya Miras Alanları için yol gösterici rehberlerdir (UNESCO, Dünya Mirası Merkezi, 2006).

Yönetim Planı alanın kullanıcılarının ve ziyaretçilerinin gereksinimleri doğrultusunda Dünya Miras Alanının korunması için strateji belirleyen, yasal açıdan emredici bir niteliği olmayan, alanın yönetimi ile ilgili kararlar hakkında bilgilendirmek amaçlı tavsiye edici bir taslaktır (Lodge and Terrace, 2006 Aktaran: Ayrancı, 2007).

Yönetim planı, koruma alanındaki kaynakları, alanın kullanımını ve yönetimini destekleyici olanakların gelişimini kontrol eden ve rehberlik eden bir belgedir. Bu planlar, alanda uygulanacak tüm gelişim ve yönetim faaliyetlerinin uygulanmasına yardımcı olur ve sürece rehberlik eder (Thorsell, 1995).

Yönetim alanı ve yönetim planı kavramları, 2004 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na ilave edilen ek maddeler ile ilk defa ulusal hukuk mevzuatında yer almışlardır. Bu kapsamda Türkiye'de yönetim planlarının sadece Dünya Miras Alanları için değil, tüm sit alanları için hazırlanması zorunlu hale gelmiştir.

Kanun, Yönetim Alanı'nı "Sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler..." şeklinde tanımlamaktadır. Yönetim Planı ise "Yönetim Alanı'nın korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planı dikkate alınarak oluşturulan koruma ve gelişme projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlar..." olarak Kanun'da yer almaktadır. (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983: madde 2863/1) (Ek:14/7/2004 – 5226/1 md.) Bu kanun uyarınca 2005 yılında 26006 sayılı "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" yürürlüğe girmiştir. 2006 yılında ise İstanbul Sit Alan

Yönetim Başkanlığı, İstanbul Sit Alanları Danışma Kurulu ve İstanbul Sit Alanları Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu kurulmuştur.

Yönetim planı kavramının yeni bir koruma tekniği olarak bu alanda çalışmalara başlanması ile birlikte yeni koruma yaklaşımları ulusal ölçekte bir çerçeve kazanmıştır. Yeni kavramlar ulusal mevzuatta yerini alırken yine ulusal ölçekte yeni kurumlar oluşturulmuştur.

Koruma alanlarındaki planlama ve alan yönetimi, kültürel mirasın korunması için gerekli olan stratejik planlamanın dışında, kentin gelişimi içinde yeniden tanımlanan koruma alanlarına bütünleşik bir yeniden canlandırma "revitalizasyon" kazandırır ve koruma politikalarının bölgesel politikalarla bağdaşmasına yönelik olarak yasal altyapı hazırlar. Merkezi ve yerel yönetim arasında var olan eşgüdümsüzlükten doğan araç ve kaynak kullanımının sağlıksızlığını gidermeyi amaçlar. (Gülersoy, 2003). Yönetim planı, kültürel-doğal varlıkların ve sit alanlarının; özgün yapılarına uygun olarak kalıcı, sürdürülebilir ve bütüncül bir anlayışla, ilgili tüm paydaşlarıyla birlikte korunmasını, varlığın üstün evrensel değeri yanında gelişiminin ve canlılığının muhafaza edilmesini, bunlar arasında bir denge kurulmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan, yani korumanın nasıl yapılacağına tanımlandığı bir stratejik plan olarak ifade edilmektedir. Yönetim planları, koruma planları gibi fiziki planlar değildir ve eylem planları içermektedirler.

Kültürel miras alanlarının korunmasında, "Alan Yönetim Planları" geleneksel planlama yöntemlerinden farklı olarak tüm paydaşları karar ve uygulama süreçlerine dahil eden "yönetişim" yaklaşımı ile alanla ilgili tüm paydaşların sesini duyurabileceği ve söz sahibi olabileceği platformları oluşturmayı hedeflemektedir. Alan yönetimi; yönetişim temelli, katılımcı planlama ve yönetim biçimini hakim kılan, merkezi yönetimden ziyade yerel yönetimlerin etkisini artıran, salt fiziksel koruma anlayışından farklı olarak sosyal ve ekonomik hedefleriyle mekanı bütün olarak ele alan, ziyaretçi ve turistlerle beraber yerel halkın ihtiyaç ve taleplerini merkeze koyan bir yaklaşımı benimsemektedir.

Bu yaklaşımın arka planında yer alan ve temel kavram olan katılım üzerine literatürde önemli tartışmalar yer almaktadır. Arnstein (1969), vatandaş katılımını, özellikle ekonomik ve politik olarak dezavantajlı grupların gelecekte söz sahibi olmasını amaçlayan bir güç dağılımı olarak tanımlamakta ve farklı katılım düzeylerini 8 basamakta tanımlamaktadır.

8. Vatandaş Kontrolü	VATANDAŞ GÜCÜ
7. Yetki verme	
6. Ortaklık	
5. Yatıştırma	YAPMACIKLIK
4. Danışma	
3. Bilgilendirme	
2. Terapi	KATILIMSIZLIK
1. Manipülasyon	

Şekil 1: Arnstein’in Katılım Merdiveni

Kaynak: Arnstein,1969, Makale kapsamında düzenlenmiştir.

Bu basamaklar aşağıdan yukarıya; manipülasyon, terapi, bilgilendirme, danışma, yatıştırma, ortaklık, yetki verme ve vatandaş kontrolüdür. Arnstein’in merdiveni yukarıya çıktıkça artan katılım düzeylerini gösterirken, ilk iki basamak “katılımsızlık”, sonraki üç basamak “sembolik/yapmacık katılım”, son üç basamak ise “halkın/vatandaşın gücü” olarak gruplanmıştır.

Katılımsızlık olarak tanımlanan ilk iki basamak, manipülasyon ve terapi; insanların planlamaya katılımını sağlamaktan çok, güç sahiplerinin katılımcıları “eğitmesini” ya da “iyileştirmesini” amaçlayan yöntemlerdir. Bu yöntemler genellikle projelerde katılımın sağlandığını kanıtlamaya yönelik olarak uygulanır ancak katılımcıların ya da katılımı sağlama amacıyla oluşturulmuş komitelerin karara etki gücü yoktur. Yapmacıklık olarak tanımlanan ikinci

düzeyde, bilgilendirme ve danışma basamakları katılımcıların fikirlerini söylemesine olanak verebilir ancak yine de güç sahiplerinin bunları dikkate alma garantisi yoktur. Bilgilendirme katılımın temelini oluştursa da, katılım sürecinin tek yönlü –profesyonellerden vatandaşlara- bir bilgi akışı sağladığı bu aşamanın ötesine geçememesi gerçek bir katılım süreci ortaya koymaz. Bilgilendirme basamağında medya yolu ile yapılan bilgilendirmeler, broşürler ve posterler yaygın olarak kullanılan yöntemlerdir. Danışma basamağında ise davranış araştırmaları, mahalle buluşmaları ve açık oturumlar öne çıkan yöntemler olmakla birlikte bu yöntemler sonucu elde edilen bilgilerin planlama sürecinde dikkate alınacağı kesin değildir. Bu aşamada katılımcıların sayılardan ibaret oldukları söylenebilir. Yatıştırma basamağında karar verici mercilerin içerisine seçilmiş katılımcıların yerleştirilmesi söz konusudur. Bu aşamada katılımcıların karar verme süreçlerine etki etmeye bir adım daha yaklaştıkları ancak inisiyatifin güç sahiplerinde olduğu belirtilmektedir. Ayrıca seçilen katılımcıların toplumun ya da etkilenecek kesimin görüş ve isteklerini ne kadar başarılı yansıtabildikleri de bu düzeyde getirilen eleştiriler arasındadır.

Arnstein'in (1969) halkın/vatandaşın gücü olarak tanımladığı son aşamanın diğer düzeylerden farkı, karar verme gücünün yeniden dağıtılmış olmasıdır. Bu basamaklarda katılımcılar, çeşitli ortaklıklar içerisine girebilir, hatta ilerleyen basamaklarda karar verme süreçlerinde baskın hale gelebilir ya da yönetimde tam güce sahip olabilirler. Ortaklıklar basamağında, vatandaşların güçlü bir liderliğe sahip olması, bu liderlere harcadıkları zaman ve emek karşılığında ödeme yapabilecek ekonomik kaynaklara sahip olmaları ve kendi tekniklerini, avukatlarını veya organizatörlerini işe alabilecek ya da işten çıkartabilecek kaynaklarının olmasının, güç sahipleri ve plan üzerinde gerçek yaptırımlar uygulayabilmeleri açısından önemli olduğu belirtilmektedir. Bu düzeyde katılımın örgütlenmesi ve kurumsallaşmasının önemli bir etkisi olduğu söylenebilir (Akyol, 2014, s.41).

Literatürde, Arnstein'in bu çalışmasını temel alan yaklaşımlara planlama çalışmalarında da yer verilmekte, karar alma süreçlerinde katılım merdiveninin üst basamaklarına erişmenin projenin uygulanabilirliği için gerekli bir prensip olduğu kabul edilmektedir.

Bu kapsamda, Tekeli, (2009) beş farklı katılım yaklaşımı tanımlamaktadır;

1. Planı halka benimsetmek

2. Katılım yoluyla plancının bilgilenmesi
3. Halkın plan kararlarına katılması
4. Eleştirel akılcılığın gerçekleştirilebilmesi amacıyla katılımın sağlanması
5. Bölüşmeye değil, yaratmanın heyecanına katılımın sağlanması.

International Association For Public Participation (IAP2) ise Arnstein ile benzer bir katılım düzeyi tanımlaması yaparak bilgilendirme, danışma, dâhil etme, işbirliği yapma ve yetki verme olarak beş ayrı düzey tanımlamaktadır. Halkın problemleri, alternatifleri ve/veya çözümleri anlayabilmesi için objektif bir şekilde bilgilendirilmesi ile başlayan düzeyler, halkın yapılmış analiz ve geliştirilmiş kararlar hakkında fikirlerini söyleyebildiği danışma düzeyi ile devam eder. Bu iki düzeyde halkın kararlara etki etme gücünün olmadığı ya da çok kısıtlı olduğu söylenebilir. Dâhil etme düzeyinde halk yalnızca analiz aşamasında karar alma süreçlerine doğrudan dâhil edilirken; işbirliği yapma düzeyi, alternatiflerin geliştirilmesi ve karar üretilmesi de dâhil olmak üzere, her aşamada halkla birlikte karar verilen bir düzeyi tanımlamaktadır. Son düzey olan yetki verme düzeyinde ise tüm karar halka aittir, halkın ürettiği çözümler ve kararlar doğrudan uygulanmaktadır (Akyol, 2014, s.20).

1993 yılında Feilden ve Jokilehto tarafından hazırlanan ve ICCROM tarafından yayınlanan “Management Guidelines for World Heritage Sites” çalışması, Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi için temel bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Çalışmada yönetim planının temel amacı olarak belirlenen, alanın kültürel kaynaklarını korumak ve gelecek nesillere aktarmak için akademisyenlere, profesyonellere ve sanatçılara sorumluluk verilerek tarihsel, sanatsal ve bilimsel yeteneklerinin etkin olarak harekete geçirmelerinin sağlanması gerektiği, hazırlama sürecinde karşılaşılan sorunların uzmanlar arasında tartışmaya açılmasının, alanın önemini arttıran yaratıcı çözümleri doğurmak açısından önemli ve gerekli olduğu, fakat uzun zaman gerektiren bir süreç olduğu vurgulanmaktadır.

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 7. maddesi, alan yönetimi planlarında katılımın biçimini *"Yönetim planı taslağı, yetkili idare tarafından atanan alan başkanının eşgüdümünde, alanın niteliğine bağlı olarak farklı meslek gruplarına mensup*

uzman ve danışmanlardan oluşturulacak bir ekip tarafından bu Yönetmelik esaslarına göre hazırlanır. Yetkili idarece plan taslağının hazırlanması öncesinde ve hazırlanma sürecinde ilgili kurum ve kuruluşların, yerel halkın, ilgili sivil toplum örgütlerinin, meslek odalarının, üniversitelerin, gerekli görülecek özel sektör temsilcilerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların katılımı ile bilgilendirme ve yönetim planına veri oluşturacak konuların belirlenmesi amacıyla ilgili tarafların katıldığı asgari iki toplantı düzenlenir. Bu toplantılar halka, mahalli idarelerce panolara asılacak ilanlarla, diğerlerine yetkili idarece yazı ile duyurulur." şeklinde tanımlamaktadır;

Ulusal ve uluslararası mevzuat açısından katılımcılığın önemli bir bileşen olarak planların temelini oluşturduğu görülmektedir. Ancak, hem UNESCO tarafından önerilen rehber hem de ulusal yönetmelik katılım yöntemlerini ve kriterlerini yeterince tanımlamamakta, belirsiz bırakmaktadır.

3 ALAN YÖNETİM PLANLARINDA KATILIM MODELLERİ

Raporun hazırlanması süreçlerinde incelenen yabancı ülke ve Türkiye alan yönetimi planı örnekleri, her planın kendine özgü katılım modeli geliştirdiğini göstermektedir. Kentsel kültür mirası alanlarına yönelik İngiltere yönetim planı örneklerinin planlama ve kent yönetimi geleneği içinde katılımı ele aldığını göstermektedir. Karar süreçlerinde halkın söz hakkını iletmesini sağlayan kurumsal sistem geçmişten beri yarattığı olanaklar, yönetim planlarının oluşturulması süreçlerinde de temel oluşturmaktadır.

İncelenen örnekler içinde; İngiltere'den Liverpool Dünya Miras Alanı Yönetim Planı'nın (2003) genel amacının, belirlenen hedefler doğrultusunda sürdürülebilir gelişme ve miras odaklı yenileşmenin sağlanması olduğu görülmektedir. Yönetim planında Liverpool Şehir Konseyi başta olmak üzere yapı ve arazi sahipleri, yapı kullanıcılarına ek olarak yönetim sorumluluğunu taşıyan çok sayıda organizasyon bulunmaktadır. Liverpool First yönetim planının hazırlanma ve uygulama sürecine halkın katılımını sağlamak üzere öngörülen çalışmaları yönetmek konusunda uzmanlaşmış olan bir kurumdur. Bu çalışmalar, Liverpool First kuruluşunun başında bulunan yönetici önderliğinde yürütülmektedir (Gülersoy ve Ayrancı, 2011) Alan yönetim planının koordinasyonunu yapan Liverpool Şehir Konseyi ise

toplantılarının her ay yapılması ve tüm katılımcılara açık olması ile yönetim planının katılımcılık düzeyini yükselten bir kurumdur. Alan yönetim planı hazırlanması süreci içinde her ay yapılan toplantılarla bilgi-alışverişi sağlanması ve farklı kesimlerin taleplerinin bu toplantılar yolu ile planlara aktarılması hedeflenmiştir. Arnstein'ın katılım kademelenmesi bağlamında değerlendirildiğinde, farklı kesimlerin taleplerini doğrudan aktarabildikleri bir sistem içermesi bakımından en üst seviye de yani "vatandaşın gücü" seviyesinde bir katılımın hedeflendiği söylenebilir. Ancak, yönetim planı katılım hedeflerinin uygulamada geldiği aşamanın da izleme süreçlerinde yeniden değerlendirilmesi gereklidir.

Bir diğer örnek olarak; İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı (2011) (Revizyon 2016) incelendiğinde; vizyonu, zengin tarihi birikimini koruyup, yaşayan, üreten, sosyal, ekonomik, mekânsal ve kültürel kimliğini geleceğe aktaran bir Tarihi Yarımada için kullanıcıların ve yaşayanların katılımı ile tüm kurum ve kuruluşları ile eşgüdüm ve şeffaflık içinde yürütülen; Tarihi Yarımada'nın üstün evrensel değerini koruyan bir yönetim planı olarak belirlendiği görülmektedir.

Türkiye UNESCO tarafından 1972 yılında kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni 1982 yılında onaylamış ve 1985 yılında İstanbul'un Tarihi Alanları adıyla Sultanahmet Arkeolojik Parkı, Süleymaniye, Zeyrek Bölgesi ve Kara Surları Alanı'nı Dünya Miras Listesi'ne teklif etmiştir. Teklifin kabulünde UNESCO Dünya Miras Komitesi tarafından kentin tarihi ve coğrafi potansiyellerine vurgu yapılmış ve kentin hızla artan nüfusu ile büyük bir metropol olduğuna dikkat çekilerek nüfus baskısına maruz kaldığı ve koruma koşullarının etkilendiği belirtilmiştir. Bu hızlı büyüme eğilimi 1980'lerden sonra artmış ve 2003 yılından itibaren UNESCO izleme raporlarında kentin tarihi ve doğal mirasının tehdit altında olduğu dile getirilmeye başlanmıştır. İstanbul'un Tehlike Altındaki Dünya Miras Listesi'ne alınması tartışmaları içinde en çok değinilen konu Dünya Miras Alanının iyi yönetilemediği ile ilgilidir. Bu konuda 2004 yılında gerçekleşen Komite toplantısında ilk kez Tarihi Yarımada için yönetim planı hazırlanması kararı alınmıştır. Bu yıldan itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde konuyla ilgili yapılandırma çalışmaları başlamıştır. Bu kapsamda atılan ilk adım 2004 yılında yapılan kanun değişikliği olmuştur. Bu değişiklikle alan yönetimi ve yönetim planı kavramları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yer almıştır.

2005 yılında ilgili yönetmelik yürürlüğe girmiş ve 2006 yılında Büyükşehir Belediyesi bünyesinde İstanbul Sit Alanları Alan Başkanlığı kurulmuştur. Bu süre içerisinde her yıl UNESCO Dünya Miras Komitesi kararlarında yönetim planının hazırlanması konusundaki uyarıları tekrarlamıştır. 2008 yılında Alan Başkanlığı'nın temel organlarından biri olan ve yönetim planı hazırlama sürecinde farklı kesim temsilcilerinin bir araya geldiği Danışma Kurulu oluşturulmuştur. Yönetim alanı sınırlarının kesinleştirilmesi, hazırlanacak planın genel çerçevesinin çizilmesi ise 2009 yılında tamamlanmıştır.

UNESCO tarafından ilk defa 2004 yılında dile getirilen yönetim planı, 2009 yılı sonunda hazırlanmaya başlanmış ve Taslak Plan Eşgüdüm Denetleme Kurulu'na 2011 yılında başvuru yapılmıştır. Taslak planın görüşler doğrultusunda revizyonu yapılmış, 16 Aralık 2011'de 2896 sayılı Meclis Kararı ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde kabul edilmiştir.

- o Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,
- o Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,
- o Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,
- o Kültür turizmini, geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,
- o Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,
- o Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,
- o Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslararası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde

korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,

- o Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanması planın temel hedefleridir.

Yönetmelik ve UNESCO rehberi ilkeleri doğrultusunda hazırlanan plan alanla ilgili farklı tarafların görüşlerini dikkate almayı hedeflemiştir. Katılım bağlamında; Yönetmelikle belirlenen, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu planı değerlendiren, onaylayan ve uygulamasını denetleyen bir yapı olarak katkı sağlarken, belirlenmiş olan ve farklı kesimlerin temsil edildiği Danışma Kurulu ise, yapılan toplantılarla bilgilendirilmiş ve gelinen aşama ile ilgili görüşleri istenmiştir. Danışma Kurulu, alanla ilgili kurum ve kuruluşlarının temsilcileri, Üniversite temsilcileri ve alanla ilgili sivil toplum kuruluşları temsilcilerinden oluşmaktadır.

Katılım ve danışma kurulu toplantılarının dışında, Tarihi Yarımada Yönetim Planı eylem planları içerisinde yer alan Eğitim, Bilinçlendirme ve Katılım Proje paketi “Tarihi Yarımada’da koruma, planlama ve uygulama süreçlerine işlevsel katılım mekanizmalarının geliştirilmesi ve uygulanması projesi” de katılımın sağlanmasına yönelik olarak geliştirilmiştir. Proje, paydaşlara eğitim programı uygulamak, bilgilendirme ofisleri kurmak, web sayfası düzenlemek, yayınlar yapmak, katılımın sürdürülebilirliğini sağlayacak birim kurmak gibi stratejilerden oluşmaktadır.

Ancak, Yönetim Planı’nın 5 yıllık dönemini tamamlayıp revizyonunun yapıldığı süreçte **katılımla ilgili sadece bilgilendirme amaçlı olarak web sitesinin oluşturulduğu ve öğretmen ile öğrencilere yönelik eğitim programı dışında bir faaliyet düzenlenmediği görülmektedir.**

2016 yılında revize edilen Tarihi Yarımada Yönetim Planı’nda katılımla ilişkili olarak **odak grup toplantıları** da ele alınmaktadır. Odak grup toplantıları değerlendirildiğinde; paydaşlar çerçevesinin kurum ve kuruluşlar, üniversiteler ve STK’lar olarak ele alındığı dikkat çekmektedir. Toplantılar için genel çıkarımlar kısmında ise halkı bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yapıldığı belirtilmekte, ancak **halk katılımının yöntemi hala belirsizdir.**

Arnstein'in katılım basamakları açısından değerlendirildiğinde İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın ikinci aşamada yani; "bilgilendirme, danışma ve yatıştırma" basamaklarından oluşan "Yapmacılık" aşamasında kaldığı söylenebilir.

Tekeli'nin, katılım yaklaşımları bağlamında değerlendirildiğinde; Tarihi Yarımada Yönetim planı katılım modelinin; beş farklı yaklaşım içinde yalnızca "**katılım yoluyla plancının bilgileneceği**" ile sınırlı kaldığı söylenebilir.

4 ALAN YÖNETİM PLANLARININ UYGULANABİLİRLİĞİNDE "VATANDAŞ GÜCÜ" AŞAMASINA ULAŞMAK İÇİN İLKELER VE ÖNERİLER

"Vatandaş Gücü"ne ulaşmak ile "Katılımsızlık" aşamasında kalmak arasındaki yaklaşım farkı alan yönetim planlarının uygulanabilirliği bağlamında önem kazanmaktadır. Kültürel miras alanlarının korunmasına yönelik planların uygulanabilirliğinin sağlanmasındaki en temel sorunlar;

- Karar verme sürecinde etkili bir halk katılımı mekanizmasının oluşturulmaması,
- Bütüncül koruma anlayışının eksikliği;
- Çeşitli paydaşların farklı ve çelişkili çıkarları;
- Farklı grupların güç dengesindeki eşitsizlikler ve
- İlgi gruplarının kültür mirasının korunmasına ilişkin bilgi eksikliği gibi temel konular etrafında yoğunlaşmaktadır.

Alanla ilgili kesimlerin karar süreçlerinde etkin rol alması beklenirken; bu kesimlerin öncelikle alanla ilgili bilgilerinin "koruma ve sürdürülebilirlik" bağlamında tazelenmesi öncelikli bir yaklaşım olmalıdır. Analiz çalışmaları aşamasında alanla ilgili bütün kesimlerin, büyük - küçük gruplar, güçlü-zayıf kesimler, çıkar grupları, liderler, toplumsal bütün sınıf ve kesimlerin belirlenmesi gereklidir. Türkiye'de örgütlenme henüz toplumun bütün kesimlerinde yeterince oluşmuş bir davranış biçimi olmaması ve katılım konusunda zengin bir toplumsal tecrübenin olmamasının yanı sıra plancı ve planı üreten proje ekipleri de katılım yöntemleri konusunda kişisel ve alanın özelliklerinin getirdiği çerçevelerde modeller geliştirmektedir. **Katılım modellerinin standart, tek tip olmak yerine alana özgü olması gerekmektedir;**

ancak uluslararası ve ulusal bazı standartlara uyumlu olması değerlendirme aşamasında objektif kriterlerin oluşturulmasını sağlayacaktır.

Yönetim planlarının katılım basamakları olan; katılım toplantıları, danışma kurulu toplantıları ve odak grup toplantıları mevzuatta belirsiz bırakılmış, niteliği, içeriği ve toplantı sonuçlarının plana nasıl eklemleneceği tamamen planı üreten grubun, değerlendirmeler sonucu gelen geri bildirimlerin plana yansıtılması da planı yapan kurumların inisiyatifine kalmaktadır.

Kurum ve örgüt temsilcilerinin katılım toplantılarına davet edilmesi, mevzuatta tanımlanan katılımın sağlanması ve toplantılara katılmamaları durumunda bile toplantının yapılmış olması yeterli görülmektedir.

Katılım veya odak grup toplantılarında güçlü grupların sesi daha çok çıkmakta, dışlanmış, azınlıkta kalan veya güçsüz kesimlerin temsilcileri toplantılarda varlık gösterememektedir.

Bu nedenlerle katılım ve odak grup toplantıları öncesinde yapılan analiz çalışmaları ve anketlerin niteliği çok önemlidir. Farklı ve özellikle güçsüz kesimlerin temsiliyetinin sağlanması ve bu kesimlerin toplantılar öncesinde bilgilendirme ve eğitim programları içinde yer almalarının sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla alanla ilgili her kesimin bu sürecin içinde aktif olarak yer alması gerektiği konularında bilgilendirme büroları oluşturulması, güçsüz kesimlerin proje konusunda bilgilendirilirken, katılım konusunda da bilinçlendirilmesi katılım düzeyini arttırabilir. Bilgilendirme büroları plan hazırlık aşamalarından itibaren tüm kesimlerin endişelerini, fikirlerini ve beklentilerini ifade edebileceği, sorularının cevaplanacağı merkezler olmalıdır.

Katılım toplantıları, yönetim planına girdi sağlayacak verilerin ve fikirlerin dağınık olarak tartışıldığı ortamlardır. Bu tartışmalara katılan temsilcilerin belirlenmesi ve toplantıya hazırlıklı gelmeleri dışında toplantıların moderasyonu ve toplantı sonuçlarının değerlendirilmesi de önemlidir. Tartışmaların, eylem planlarına giden yolda fikirleri oluşturduğu düşünüldüğünde, toplantılarda ortak görüşler dışında ayrışmaların da tespit edilmesi gereklidir. Diğer yandan bu toplantı sonuçlarının halkla ve diğer aktörlerle farklı platformlarda paylaşılması şeffaflığı ve katılım bilincini arttırmada faydalı olacaktır.

Katılım yalnızca yönetim planının yapım aşamasında değil, eylem planlarının uygulanması aşamasında ve hatta plan döneminin sonuna kadar süren izleme sürecinde de devam etmeli, toplantılar sonucu eylem planlarına süreç içinde müdahale ve düzenlemeler için esneklik kazandırılmalıdır.

Alan yönetim planları güçlü bir planlama aracı olarak ortaya çıkmasına rağmen, katılımın nasıl sağlanacağı konularında henüz yeterince tecrübe edilmemesi ve mevzuatta katılım ilkelerinin yeterince tanımlı olmamasından kaynaklanan belirsizlik, **plan üreticilerini kendi ilkelerini belirleyerek katılım konusunda kendi çözüm yollarını aramaya itmektedir. Ancak bu durum, yönetim planları arasında nitelik ve katılımın etkinliği açısından farklılıklar yaratma olasılığı içermektedir.**

Bir süreç tasarımı olan yönetim planının uygulanabilirliğinin sağlanmasındaki temel çözümlerden biri; alanla ilgili kesimlerin süreçlere etkin olarak katılmasını sağlayacak modellerin üretilmesidir. Kültürel miras alanları hassas kültürel ve çevresel değerleri içermeleri nedeni ile sürekli olarak etkin araç ve model arayışları ile ele alınmalıdır.

İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı mevzuat çerçevesinde hazırlanmış, içeriği planlama ve koruma ilkeleri açısından zengin bir plandır. Ancak 2011 yılında onaylanan planın, 2016 revizyon raporunda eylem planlarının büyük bir kısmının uygulamaya geçemediği görülmektedir. Bir süreç tasarımı olan yönetim planının uygulanabilirliğinin sağlanmasındaki temel çözümlerden biri; alanla ilgili kesimlerin süreçlere etkin olarak katılmasını sağlayacak modellerin üretilmesidir. Kültürel miras alanları hassas kültürel ve çevresel değerleri içermeleri nedeni ile sürekli olarak etkin araç ve model arayışları ile ele alınmalıdır.

Bir diğer örnek olarak incelenen Afrodisias Antik Kenti Alan Yönetim Planı (Afrodisias Alan Yönetim Planı), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Geyre Vakfı arasında 08.11.2007 tarihinde imzalanan protokol kapsamında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi çalışma ekibi tarafından 2011 yılında çalışmalara başlanılarak hazırlanmıştır. Afrodisias Antik Kenti'ne ilişkin literatür incelemesi, yerinde yapılan araştırma ve değerlendirmeler, katılım ve uzman toplantıları sonucunda elde edilen bilgiler ışığında yapılan analiz çalışmaları ile başlayan hazırlık aşamasında ilk uzman toplantısı 22 Mart 2011 tarihinde düzenlenmiştir. Yönetim planı 2013

yılında onaylanmış ve UNESCO Dünya Miras Listesi başvuru dosyası 2015 yılında sunulmuştur. Krakow (Polonya)'da düzenlenen 41. Dünya Miras Komitesi toplantısının 9 Temmuz 2017 tarihli oturumunda Afrodisias görüşülmüş ve komite kararıyla antik kent Dünya Miras Listesi'ne girmiştir. Böylece Afrodisias Türkiye'deki 17. Dünya Miras Alanı olarak listede yer almıştır (Karaman, 2017a).

Afrodisias Alan Yönetim Planı, mimar ve şehir plancısı Aykut Karaman koordinatörlüğünde, koruma konusunda uzman 12 kişilik ekip tarafından hazırlanmıştır. Afrodisias Alan Başkanlığı idari olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak görev yapmakta olan Alan Başkanı ile temsil edilmektedir.

Afrodisias Alan Yönetim Planı sınırları; Afrodisias Antik Kenti, Geyre yerleşmesi ve Palamutçuk Köyü yolu üzerinde bulunan antik taş ocaklarının içinde bulunduğu alanı kaplamaktadır. Alan sınırlarının belirlenmesinde yasal dayanak olarak sit alanı sınırları kabul edilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 15.2.1978 gün ve A-1254 sayılı kararı ile Afrodisias Antik Kent yerleşmesi ve çevresi 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir. 1957 yılına kadar Antik Kent sınırları içinde bulunan Geyre Köyü, Antik Kent surlarının yaklaşık 600mt batısında yeniden kurulmuştur (Karaman, Erbey, Erbaş, Firidin, & Aksoyak, 2014, s. 87). Ancak Geyre Köyü yeni yerleşmesinin 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırları içinde kalması nedeni ile kentsel gelişimin kötü yönde etkilenmesinden dolayı Geyre yerleşmesinin bulunduğu alanlar, İzmir II numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 10.01.2001 tarihli ve 9756 sayılı kararı ile 3. Derece Arkeolojik Sit Alanına dönüştürülmüştür (s. 67). Alan yönetim planı sınırları 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırları dayanak gösterilerek belirlenmiş ve Antik Kent ile tarihi olarak ilişkisi bulunan Antik Mermer Ocaklarının bulunduğu alan bu sınırlara dâhil edilmiştir. Dünya Miras Listesi başvuru sürecinde 30 Eylül 2016 tarihli ICOMOS raporunda (URL-05, 2016, s. 265) koruma statüsü bulunmayan Antik Mermer Ocakları için de 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı koruma statüsü verilmesi tavsiye edilmiştir. Bu tavsiye kararı neticesinde, Aydın Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 27 Ekim 2016 tarihli ve 5580 sayılı kararı ile Antik Mermer Ocaklarının bulunduğu alan 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir (URL-06, 2016, s. 4). Bu sayede alan yönetim planı sınırları yasal dayanağa kavuşarak son halini almıştır. Her ne kadar Afrodisias Alan Yönetim Planı sınırları yaptırım gücü bulunan yasal bir dayanağa bağlı olarak belirlenmiş olsa da Antik Kentin içinde bulunduğu havza geneli dikkate

alınarak belirlenebilecek olan etkileşim alanı sınırı, alan ve çevresinin tarihi olarak ilişkide bulunduğu doğal peyzajın da plan çerçevesinde tanımlanmasına ve yönetilmesine olanak sunabilecektir.

Afrodisias Alan Yönetim Planı vizyonu; Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilileri, Danışma Kurulu üyeleri, Alan Başkanlığı ile kamu kurumları yöneticileri ve özel sektör temsilcileri, yerel yönetimler, ilgili sivil toplum kuruluşları, yerel halk, kazı ekibi ve kazı çalışanları gibi alana özgü çalışma yapan ya da alanla doğrudan ilgili kişi ve kurumlarla birlikte düzenlenen arama konferansı ve katılım konferansları sonucunda belirlenen çerçevede, Afrodisias Antik Kenti Alan Yönetim Planı ile kamu kesimi, özel sektör ve sivil toplumun katılımının sağlanması, alanın mekânsal ve kültürel kimliğini oluşturan tarihsel katmanlar ve kültürel zenginliğinin korunması, alana özgü bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında çağdaş yöntemlerin uygulanması için bütünsel bir yaklaşımın benimsenmesi hedeflenerek oluşturulmuştur (Karaman, Erbey, Erbaş, Firidin, & Aksoyak, 2014, s. 131). Yönetim planı vizyonu, alana dair belirlenen stratejileri ifade eden açık ve net bir metin şeklinde sunulmuştur.

Afrodisias Alan Yönetim Planı'nda, Afrodisias Antik Kenti ve çevresindeki varlıkların üstün evrensel değeri olarak Afrodit Kültü, Heykel Sanatı ve Heykel Okulu, Kentin Mekânsal Kurgusu ve Kentsel Tasarım Özellikleri, Tarihsel ve Kültürel Katmanlar belirtilmiştir (Karaman, Erbey, Erbaş, Firidin, & Aksoyak, 2014, s. 130). Alanın özgünlük ve bütünsellik durumu yönetim planı dâhilinde ele alınmış ancak açık bir metin olarak UNESCO Dünya Miras Listesi başvuru dosyasında ifade edilmiştir. Alanda bulunan Dünya Mirası varlıkları ayrıntılı bir biçimde çok katmanlı olarak ele alınmış ve taşıdıkları değerler belirtilmiştir. Somut ve somut olmayan değerler ayrıntılı bir şekilde yönetim planında derlenmiştir.

Afrodisias Alan Yönetim Planı'nda, uzun vadede arkeolojik alan ve kırsal karakterli çevreyi de içine alan bir milli park düzenlemesi ile her iki yerel kültürel değer korunarak ekonomik bir varlık olarak sürdürülebilir toplumsal kalkınma hedeflendiği belirtilmiştir (Karaman, Erbey, Erbaş, Firidin, & Aksoyak, 2014, s. 124). Ayrıca yönetim planı amaçlarından birisi de "Afrodisias Antik Kenti'nin yakın çevresi ve bölgesindeki sosyal yaşam, toplumsal faaliyetler, eğitim ve turizm potansiyellerinin yerel ekonomi ve topluluklar adına sürdürülebilir gelişmesini sağlamak" (s. 129) olarak tarif edilmektedir. Yönetim planında belirtilen bu yaklaşımlar sonucunda ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasının hedeflendiği

anlaşılmaktadır. Ancak Antik Kent ve çevresini ilgilendiren sürdürülebilir çevre yaklaşımı plana dâhil edilmemiştir.

Afrodias Alan Yönetim Planı'nda koruma amaçlı olarak mevcut plan, proje ve koruma uygulamalarına ilişkin araştırmalar yapılmıştır (Karaman, Erbey, Erbaş, Firidin, & Aksoyak, 2014, s. 77). Koruma çalışmaları kapsamında Antik Kentte sürdürülmekte olan anastilosis çalışmaları, varlıkların sunum yöntemleri, kazılarak açığa çıkartılmış olan kalıntıların korunması, yer altı sularının ve Antik Kent içindeki bitki örtüsünün varlıklara etkisi değerlendirilmiştir (s. 127). Yönetim planı kapsamında ele alınan koruma stratejileri uygulamaya dönük, mevcut yasal mevzuata göre belirlenmiş ve alanın korunması kadar mevcut kullanımını da geliştirerek sürdürmeyi hedefleyen yaklaşımlardır.

Afrodias Alan Yönetim Planı'nda eğitim faaliyetleri, Antik Kentte 1961 yılından bu yana devam eden kazı çalışmaları neticesinde elde edilen bilgi birikiminin bilimsel çevrelerin ötesinde daha geniş kitlelerle paylaşılması için planlanmıştır. Yönetim planı kapsamında, araştırmalarla ilgili en güncel verileri içeren resmi web sitesinin oluşturulması önerilmiştir (Karaman, Erbey, Erbaş, Firidin, & Aksoyak, 2014, s. 138). Ayrıca, yerel halkın Antik Kenti sahiplenmesi ve gelecek nesillerde aidiyet duygusunun oluşması için çevre okullarda düzenli eğitim faaliyetleri planlanmıştır. Yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde eğitim sağlanması ve bilincin arttırılması için konferans ve benzeri etkinliklerin düzenlenmesi, Türkçe ve yabancı dillerde kitap, kitapçık, harita, vb. yayınlanması ve Aphrodisias Antik Kenti'nin arkeolojik değerlerini ele alan belgesel film yapılması eylemleri (s. 161) yönetim planında yer verilen eğitim stratejilerinin uygulamaya dönük önerileridir.

Afrodias Alan Yönetim Planı hazırlanma biçimindeki temel yaklaşım, katılımcı bir yöntemin benimsenmesidir. Yönetim planı hazırlık sürecini başlatan 22 Mart 2011 tarihli uzman toplantısında alana dair temel analiz konuları aktarılmış ve planlamaya dair temel konular tartışılmış, paydaşlar belirlenmiş ve tartışma konuları her katılımcıdan yazılı olarak alınarak değerlendirilmiştir. Yönetim planı hazırlık sürecinde düzenlenen katılım toplantısında alana dair paydaşların rolleri ve beklentileri üzerinde durulmuş ve bu toplantıda tartışılan konular planda ele alınmıştır. Katılımın sağlanmasına verilen önem, sürece çeşitli biçimde katkı sunacak aktörlerin bir araya gelmesi ile alana dair tüm paydaşların görüşlerinin alınmasını ve katkılarını sağlamak, işbirliği alanlarının açılmasını kolaylaştırmak ve belirlemek amacından

kaynaklanmaktadır (Karaman, Erbey, Erbaş, Firidin, & Aksoyak, 2014, s. 4). Yönetim planında katılımın sağlanabilmesi için “Paydaş Değerlendirme Formu” hazırlanmış ve “Paydaş ile Korunan Alan Arasındaki İlişkinin Özelliği”, “İşbirliği için Fırsatlar ve Olumlu Yönler” ve “Dikkat Gerektiren Konular” başlıklarında farklı gruptaki paydaşlar değerlendirilmiştir (s. 8). Yönetim planı kapsamında, paydaş katılım stratejisinin belirlemesi için; geniş kapsamlı bir literatür taramasına dayanan araştırma çalışmaları, yerinde inceleme ve değerlendirmeler çerçevesinde analiz çalışmaları, yerinde yapılan kurum ziyaretleri, uzmanların katıldığı toplantılar, ilgili kurum ve kuruluşların katılımının sağlandığı katılım konferansları, yerel halkın da katılımının sağlandığı arama konferansları gerçekleştirilmiştir. Yapılan toplantılar ve çalışmalar neticesinde katılım yöntemi belirlenmiş ve yapılacak iş ve işlemlerde katılımın nasıl sağlanacağına dair “Paydaş Gruplarının Katılımın Planlanması” tablosu oluşturulmuştur (s. 11). Bu tabloda paydaş grupları, paydaş alt grupları ve önerilen katılım biçimi belirlenmiştir. Yönetim planı hazırlık aşamasında detaylı bir şekilde hazırlanmış olan katılım planı, yönetim planının uygulamaya dönük olarak hazırlanmasında da etkili olmuştur. Yönetim planlarında geniş katılımın sağlanması, planların hazırlık sürecini uzatabilmektedir, ancak onay ve uygulama aşamalarında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkları ve motivasyon eksikliği riskini azaltabilmek için katılım planlamasının, planın ilk aşamasında yapılarak ilgili tüm paydaşların yönetim planı içerisinde yer almalarını sağlamak gereklidir.

Afrodisias Alan Yönetim Planı’nda, yönetim planı sınırları içerisindeki mevcut yönetim yapısı ve somut veya somut olmayan kültür varlıkları ve tabiat varlıklarının korunması ve planlamasına yönelik olarak alanın yönetsel yapısı içinde yer alan tüm aktörler “Yönetsel Yapı” başlığı altında belirtilmiştir (Karaman, Erbey, Erbaş, Firidin, & Aksoyak, 2014, s. 59). Alanın yönetimi ile ilgili olarak idari sınırlar, ilgili ulusal ve uluslararası mevzuatlar ve mülkiyet durumu derlenmiştir. Etkin yönetimin sağlanabilmesi amacı ile “Bütünleşik Bilgi Sisteminin Geliştirilmesi Projesi” önerilmiştir (s. 143). Yönetim planı kapsamında önerilen tüm proje paketlerinde sorumluluklar ve sorumlular belirlenmiş ve finans kaynakları eylem paketleri ile ilişkili olarak sunulmuştur. Alan ile ilgili sorumlulukları bulunan paydaşların eşgüdüm ile çalışabilmesini sağlamak amacı ile Alan Başkanlığı biriminin oluşturulmasına dair eylem tanımlanmış olsa da (s. 144), Alan Başkanlığı oluşturulması idari yapı olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı sorumluluğundadır ve yönetim planı dâhilinde eylem paketi olarak sunulmaması gerekir.

Afrodias Alan Yönetim Planı'nın temel araçlarından birisi de "alandaki ziyaretçi kapasitelerini arttırarak bölgenin ekonomik gelişimine katkıda bulunmak" (Karaman, Erbey, Erbaş, Firidin, & Aksoyak, 2014, s. 129) olarak belirtilmiştir. Alan etrafındaki kentsel yerleşmenin sahip olduğu ekonomik ve sosyal potansiyellerin değerlendirilebilmesi amacı ile turizm odaklı bir gelişme plan kapsamında geliştirilmiştir (s. 135). Sosyokültürel gelişimin sağlanabilmesi için ulusal ve uluslararası düzeyde katılımcıların bulunacağı "heykel yaz okulları düzenlenmesi projesi" (s. 168) önerilmiştir.

Afrodias Alan Yönetim Planı'nda, izlenebilirliğin sağlanması amacı ile, Türkiye'de yapılmakta olan alan yönetim planlarına da örnek teşkil eden formatta "Aphrodisias Yönetim Planı Projeler Değerlendirme Tablosu" hazırlanmıştır (Karaman, Erbey, Erbaş, Firidin, & Aksoyak, 2014, s. 228). Sorumlu kurumlar, sorumlu oldukları her bir proje için, her yıl düzenli olarak tabloyu hazırlayarak Alan Başkanlığı'na iletirler. Bu tablonun hazırlanmasında projeler için tanımlanan gösterge ve ölçütler kullanılarak projelerin başarıları ölçülür. Projelerde herhangi bir değişiklik talebi, tablonun açıklama kısmındaki performans ölçütlerine göre değerlendirilerek yapılacaktır (s. 230). Planın, 5 yıllık süreç sonunda Alan Başkanlığı tarafından değerlendirilmesinde de kullanılabilecek olan bu tablo, Alan Başkanlığı ile paydaş kurumlar ve Kültür ve Turizm Bakanlığı arasındaki iletişimin etkin bir hale gelmesini sağlamıştır. Yönetim planı kapsamında "Performans analizine ilişkin örgütlenme modeli ve yöntem önerisi" (s. 226) getirilerek, katılımcıların, eylemlerin ve alan yönetim planının performansı ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Araştırma Projesi kapsamında yapılan mülakatlar, alan yönetim planlarının uygulanabilirliğinde katılım ve izleme süreçlerinin önemi konusunda önemli açılımlar oluşturmuştur. Mülakat yapılan uzmanlar, alan yönetimi planlarının oluşturulması ve uygulama süreçlerinde söz sahibi olan Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ilgili birimlerinde görev yapmaları nedeni ile süreçler hakkında önemli bir deneyim ve birikime sahiplerdir.

Özelikle Dünya Miras alanlarının korunması amacıyla oluşturulan yönetim planlarının uluslararası mevzuat ve ulusal mevzuat doğrultusunda oluşturulması süreçlerinden, planların uygulanmasına ve planların izlenmesine kadar tüm süreç hakkında derinlemesine görüşmeler yapılmış, Aphrodisias örneği üzerinden de alan başkanı ile yapılan mülakat yoluyla süreçlere dair zorluklar ve öneriler paylaşılmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dünya Miras Alanları Şube Müdürlüğü, Uzman Evrim Ulusan ile ‘Türkiye’deki alan yönetim planları’ hakkında yapılan görüşmede özellikle öne çıkan konular aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Türkiye’de bugüne dek oluşturulan alan yönetimi planlarının uluslararası ve ulusal mevzuata ve ilkelere göre oluşturulduğu,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı alan başkanlıklarının onaylı planların uygulanmasında önemli bir rolleri olduğu, ancak her alan başkanlığında planların izleme süreçleri ile ilgili sistematik bilgilerin Bakanlık’a aktarılmadığı,
- Yönetim planı yapılan alanlarla ilgili kurum olan Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndaki uzmanların da yükünün ağır olduğu, planların uygulamalarını takip edemedikleri,
- Yönetim planlarının izleme raporlarının Alan Başkanlarından düzenli olarak talep edildiği, bu doğrultuda gelen raporların düzenlenerek UNESCO’ya iletildiği,
- Alan Başkanlığı sisteminin mevzuattan kaynaklı bazı eksikliklerinin olmasının, sistemin işlemesine olumsuz etki ettiği; örneğin kendine ait bir bütçesi olmaması, alan başkanlığının tüzel bir yapısının olmaması vb.
- Yönetim planında tanımlanan projelerin uygulanması süreçlerinde alan başkanlığının herhangi bir yaptırım gücünün olmaması nedeni ile uygulamanın kurumların inisiyatifine kalmış olması da önemli bir zorluk.

Görüşme sonucunda özellikle alan başkanlığının tüzel bir yapı haline gelmesi, kendine özgü bir bütçesi ve yetkilerinin daha tanımlı hale gelmesinin uygulama ve izleme süreçlerinde önemli olduğu sonuçları ortaya çıkmıştır.

Aphrodisias Alan Başkanı Mehmet Yılmaz ile yapılan görüşmede özellikle öne çıkan konular aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Bakanlık tarafından Aphrodisias yönetim planının örnek bir model olarak gösterildiği,
- Alan yönetim planının en önemli artısının planlama ekibi, alan başkanı ve kazı başkanı, genel müdürlük uzmanlarının bu konuda yetkin olması ve arazide çok çalışarak her türlü artı-eksilerinin önce tespit edildikten sonra bu planın kayda geçmiş olması,

- Paydaş katılım toplantılarının çok detaylı olarak yapılması, katılıma dair de örnek bir model oluşturmaları,
- Planlama aşamasında arama konferansları, gztf çalışmaları, swot analizleri ile detaylı bir çalışmanın yapılmasının getirdiği bilgi üretimi,
- Yönetim planı ve projelerin Geyre Vakfı tarafından finansal açıdan desteklenmesinin getirdiği avantajlar,
- Kazı ekibi ile birlikte çalışmanın sonucu koruma ve kullanma dengesine yönelik ilkelerin sağlıklı bir yöntemle ele alınması,
- Geyre Halkı ve çevre köylerde yaşayan kesimlerin planla ilgili görüşlerinin doğrudan katılım toplantıları sayesinde projelere veri olarak aktarılması, planın katılım boyutunu güçlendirmiştir.
- Planın izlenmesi süreçlerinde alan başkanının tüm kurum ve kuruluşlarla doğrudan iletişim ve işbirliği içinde olması sayesinde, projelerin uygulanma süreçleri takip edilmiş ve alan başkanının rolünün önemi vurgulanmıştır.

Proje kapsamında Aphrodisias Alan Başkanı Mehmet Yılmaz ile yapılan mülakat ve yerinde yapılan incelemeler sonucunda, yönetim planı kapsamında belirlenen projelerin izleme süreçleri ile ilgili bilgiler toplanmış ve projelerin uygulanma durumları ile ilgili tespit yapılmıştır. Bu tespitler aşağıdaki tablolarda, yönetim planı için hazırlanmış olan her bir proje paketi içinde kırmızı renkle not düşülerek özetlenmiştir:

Yönetim ve Organizasyon Projeleri için Etaplama ve Zamanlama

Tablo 3: Yönetim ve Organizasyon Projeleri için Etaplama ve Zamanlama Tablosu

PROJE KODU	PROJE ADI	ZAMANLAMA		
		KISA (1-2 YIL)	ORTA (3-4 YIL)	UZUN (5 YIL)
<i>1S1St1Pr1</i>	<i>Aphrodisias Alan Yönetimi Bütünleşik Bilgi Sisteminin Geliştirilmesi Projesi</i> <i>GÜNCEL DURUM: ÇALIŞMALAR DEVAM ETMEKTE, İLGİLİ KURUMLARIN ORTAKLAŞA KURDUKLARI BİR BİLGİ SİSTEMİ OLUŞTURULUYOR, KISA VADEDE TAMAMLANMASI PLANLANMAKTA.</i>			
<i>1S1St1Pr2</i>	<i>Alan Başkanlığı'nın Oluşturulması Projesi</i> <i>GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ.</i>			

Koruma ve Planlama Projeleri için Etaplama ve Zamanlama

Tablo 4: Yönetim ve Organizasyon Projeleri için Etaplama ve Zamanlama Tablosu

PROJE KODU	PROJE ADI	ZAMANLAMA		
		KISA (1-2 YIL)	ORTA (3-4 YIL)	UZUN (5 YIL)
<i>2S1St11Pr1</i>	<i>Antik Kent güvenlik sistemi</i> <i>GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ.</i>			
<i>2S2St1Pr1</i>	<i>Antik Kent ve territoriumu kapsayan kültür varlıklarının envanterinin oluşturulması</i> <i>GÜNCEL DURUM: KAZI EKİBİ TARAFINDAN BU ÇALIŞMA DÜZENLİ OLARAK DEVAM ETTİRİLMEKTEDİR.</i>	devamlı		

2S2St1Pr2	<i>Antik Kentte anastilosis çalışmalarının programlanması</i> GÜNCEL DURUM: PROGRAM HAZIRLIĞI TAMAMLANDI VE KAZI EKİBİ ÇALIŞMALARINA DEVAM EDİYOR, KAZISI TAMALANAN ALANLARDA UYGULANABİLİR, SEBASTEON HOLÜNDE TAMAMLANDI, TETRAPLON KAPISI ANASTİLOSİS ÇALIŞMASI UYGULANMAKTA, BASİLİKA ALANINDA 1088 TAMAMLANMIŞ ALAN VAR, ALGILANMASI İÇİN PROJE ÇALIŞMASI YAPILDI, 2019 İTİBAREN UYGULANACAK, ALANIN GÜNEY AGORA ORTASINDAKİ HAVUZ KAZISI TAMAMLANDI, UYGULAMA PROJE ÇALIŞMASI DEVAM EDİYOR, HADRIAN HAMAMI İLK KAZILAN ALAN, BİRÇOK EKİP TARAFINDAN KAZILDI, DÜZENLEME ÇALIŞMALARI DEVAM EDİYOR, BAZI ALANLARDA ANASTİLOSİS ÇALIŞMALARI TAMAMLANDI, GEÇİCİ GÖLGELENME VE KORUMA AMAÇLI ÜST ÖRTÜ PROJESİ VAR			
2S2St2Pr1	<i>Koruma Amaçlı İmar Planlarının Revize Edilmesi</i> GÜNCEL DURUM: UYGULANMAKTA OLAN BİR KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI MEVCUT, 2015 YILINDA ÇIKAN YÖNETMELİK ÖNCESİ 3. DERECE SİT ALANLARINDA UYGULAMASI YAPILMIŞ, YÖRE HALKININ YAPILARININ ALAN İÇERİSİNDE YER ALMASI İÇİN KULLANILIYOR, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN REVİZYON PLANI HAZIRLAMASI GEREKMEKTE, 11 LOKAL MERMER OCAĞI SİT ALANI İLAN EDİLDİ ANCAK KORUMA AMAÇLI İMAR PLANINA BU KISIMLAR HENÜZ DAHİL EDİLMEDİ, SON KADASTRAL HARİTALAR ÜZERİNE HARİTA VE SİT SINIRLARI GÜNCELLENDİ, BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN BU REVİZYONUN YAPILMASI İÇİN PROGRAMINA ALMASI GEREKMEKTE.			
2S3St1Pr1	<i>1. Derece Arkeolojik Sit Alanı üzerinde yer alan kaçak yapıların kaldırılması</i> GÜNCEL DURUM: HENÜZ BİR MÜDEHALEDE BULUNULMADI, SİT SINIRLARI GÜNCELLEMESİNDE TESPİTLER YAPILDI, İMAR BARIŞI ÇERÇEVESİNDE YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ GEREKİYOR, BU YAPILARIN YENİ PLANA UYGUN OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ DE GÜNDEME GELEBİLİR, İMAR BARIŞI İLE BİRLİKTE YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ DÜŞÜNÜLMEKTE			
2S3St1Pr2	<i>1. Derece Arkeolojik Sit Alanında kalan özel mülkiyetin kamulaştırılması</i>			

	GÜNCEL DURUM: KAMULAŞTIRMANIN MEVZUAT GEREĞİ KAZI EKİBİ TARAFINDAN YAPILMASI GEREKİYOR, GENEL MÜDÜRLÜĞE ALAN BAŞKANLIĞI TARAFINDA YAPILAN ÇALIŞMA İLETİLDİ, YABANCI EKİBİN KAZI YAPTIĞI ALANLARDA, KAMULAŞTIRMAYI KAZI EKİBİ YAPAR VE TAPUYU KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI'NA TAHSİS EDER, BU SEBEPLE KAZI EKİBİNİN PROGRAMINA ALMASI GEREKİYOR.			
2S3St1Pr3	<i>1.Derece Arkeolojik Sit Alanında kalan özel mülkiyetin Hazineye ait taşınmazlarla takası</i> GÜNCEL DURUM: TAKAS KAMULAŞTIRMANIN EŞDEĞERDİR, KAMULAŞTIRMA BÜTÇESİ YOKSA TAKAS İLE YAPILABİLİR, ÖNCELİKLE KAMULAŞTIRMAYI HANGİ KURUM TARAFINDAN YAPACAĞININ BELİRLENMESİ GEREKMEKTE, BU PROJE 2S3St1Pr2 KODLU PROJE İLE BİRLEŞTİRİLEBİLİR.			

“Devamlı” ile belirtilen projeler kısa ya da orta vadede başlayıp öngörülen periyotlarla tekrar edecek olan projelerdir.

Erişilebilirlik ve Ziyaretçi Yönetimi Etaplama ve Zamanlama

Tablo 5: Erişilebilirlik ve Ziyaretçi Yönetimi Etaplama ve Zamanlama Tablosu

PROJE KODU	PROJE ADI	ZAMANLAMA		
		KISA (1-2 YIL)	ORTA (3-4 YIL)	UZUN (5 YIL)
3S1St1Pr1	<i>Aphrodisias Antik Kenti Çevre Düzenleme Projesi</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ.			
3S2St1Pr1	<i>Aphrodisias ve Yakın Çevresi Bisiklet ve Yaya Güzergâhları Projesi</i> GÜNCEL DURUM: YAYA YOLLARI PROJELENDİRİLDİ VE UYGULANDI, TAVAS-AYDIN YOLU GÜZERGAHINDA BİSİKLET YOLU OLABİLİR, BİSİKLET YOLU PROJESİ BÜYÜKŞEHİR VEYA İLÇE BELEDİYESİ VE KARAYOLLARI TARAFINDAN PROJELENDİRİLEBİLİR			

	VE UYGULANIR, UZUN VADEDE İLGİLİ KURUMLAR TARAFINDAN PROGRAMA ALINMASI GEREKMEKTE, BİSİKLET YOLU AYRI BİR PROJE PAKETİ OLARAK REVİZE EDİLEBİLİR.			
3S3St1Pr1	<i>Alanın Çevresinde Bakı Noktalarının Belirlenmesi ve Tur Güzergâhlarına Dâhil Edilmesi Projesi</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, ENGELLİ ULAŞIMI MÜMKÜN KILINDI, TİYATRO TEPEŚİNDEN BAKI ALANI OLUŞTURULDU, YENİ BİR PROJE OLARAK YENİ TESCİL EDİLEN MERMER OCAKLARI TUR GÜZERĖĖHINA EKLENEBİLİR, İKİNCİ BİR SEYİR TEPEŚİ OLARAK DEĞERLENDİRİLEBİLİR. GÜVENLİK VE DÜZENLEME YAPILMASI GEREKLİ, ALANIN GÜVENLİĞİNİN YAPILAMSI YOLLARININ DÜZENLENMESİ ZAMAN ALABİLİR.			
3S4St1Pr1	<i>Mevcut Müze Binası İç Avlusunun Sergileme Alanı Olarak Düzenlenmesi Projesi</i> GÜNCEL DURUM: PROJE AŞAMASI TAMAMLANDI, UYGULAMA 2019 YILINDA TAMAMLANACAK, PROJEYİ KAZI EKİBİ HAZIRLADI, GENEL MÜDÜRLÜK VE GEYRE VAKFI PROTOKOLÜ İLE UYGULANACAK, UYGULAMAYI KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI KONTROL EDECEK.			
3S5St1Pr1	<i>Eski Otopark alanının yeniden düzenlenerek kullanılması</i> GÜNCEL DURUM: BÜYÜKŞEHİR VE İLÇE BELEDİYESLERİ İLE İLGİLİ SIKINTI YAŞANMAKTA, KARACASU BELEDİYESİ DÜZENLEME YAPMADI HENÜZ, ALAN BAŞKANLIĞI BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ YETKİLİLERİ İLE GÖRÜŞME YAPARAK SORUNUN GİDERİLMESİNİ SAĞLAMAYA ÇALIŞACAK, BÜYÜK YOLCU OTOBÜSLERİ YOLCULARINI ALAN GİRİŞİNDE İNDİRDİKTEN SONRA TAVAS-AYDIN KARAYOLU KAVŞAĞINDA BULUNAN OTOPARKA PARK EDEBİLİRLER, JANDARMA KARAKOLU ÖNÜNDE YER ALAN ESKİ OTOPARK ALANININ PROJELENDİRMESİ İLE YERE MÜDAHALE ETMEYEN STANDLAR YAPILABİLİR VE YÖRE HALKININ KAZANÇ ELDE ETTİĞİ BİR PAZAR YERİ OLABİLİR, HENÜZ HERHANGİ BİR DÜZENLEME YAPILMAMIŞ, İLÇE BELEDİYESİNDEN ÇALIŞMA İSTENECEK VEYA KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ARACILIĞI İLE YAZI İLE BAŞVURULACAK.			

3S6St1Pr1	<i>Aphrodisias Yönetim Alanı'nın ve Alandaki Yapıların taşıma Kapasitelerinin Belirlenmesi Projesi</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, KAZI EKİBİ RUTİN KONTROLLERİNİ VE STATİK ÇALIŞMALARINI YAPMAKTA.			
3S7St1Pr1	Aphrodisias Antik Kentine Dair İmgeleri Temsil Eden Turistik Amaçlı Ekonomik Aktivitelerin Geliştirilmesi GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, MARTI GRUBUNUN OTEL PROJESİ UYGULAMASI TAMAMLANMADI, DÜNYA MİRAS ALANI İLANINDAN SONRA AYDIN VALİLİĞİ KAHVALTI ETKİNLİĞİ DÜZENLEDİ, EGE BÖLGESİNDEKİ YEREL GAZETECİLERİN KATILIMI İLE AKTİVİTE YAPILDI, GÜZEL SANATLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARAFINDAN HERKESE AÇIK KLASİK MÜZİK DİNLETİSİ DÜZENLENDİ VE KATILIM OLDUKÇA YÜKSEK OLDU, ÇOK SIK DEĞİL AMA BELLEKLERDE YER EDECEK AKTİVİTELER DÜZENLENMELİ.			

Alanın Öneminin ve Değerinin Algılanması Projeleri için Etaplama ve Zamanlama

Tablo 6: Alanın Öneminin ve Değerinin Algılanması Projeleri için Etaplama ve Zamanlama Tablosu

PROJE KODU	PROJE ADI	ZAMANLAMA		
		KISA (1-2 YIL)	ORTA (3-4 YIL)	UZUN (5 YIL)
4S1St1Pr1	Kent imgesinde öncelik taşıyan alanların değişik teknolojik olanaklar kullanılarak Antik döneme			

	<i>ilişkin algılanmasının sağlanması</i> GÜNCEL DURUM: GECE ZİYARETE AÇILMA PROJESİNDE SONRA BU DEĞERLENDİRİLEBİLİR. KÜLTÜR BAKANLIĞININ BU KOU DA BİR ÇALIŞMASI VAR. BAKANLIK VE TUR ACENTALARI GÖRÜŞEREK BU YAPILABİLİR. ZİYARETÇİ MERKEZİNDE BU DEĞERLENDİRİLEBİLİR, KAZIDAN YENİ ÇIKAN ESERLERİN YERLERİ, İLK HALLERİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR YAPILIYOR, RESTİTÜSYON YAPILDIĞI ANDA NASIL BİR DURUMDAYDI, BU TEKNOLOJİK PANO YAPILDI ANCAK TAMAMI BİR ARADA BİR ZİYARETÇİ MERKEZİNDE TEK BİR BÜTÜN MEKÂN İÇERİSİNDE YAPILABİLİR.			
4S1St1Pr2	<i>Antik Kentin tümünü kapsayan ve gün ışığına çıkarılmış eserleri ile gösteren bir maketin yapılması</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, DÖŞİM TARAFINDAN MAKET HAZIRLANDI VE SERGİLENİYOR, MAKETİN ZENGİNLEŞTİRİLMESİ VE BÜYÜTÜLMESİ GEREKEBİLİR, BU AYRI BİR PROJE PAKETİ OLARAK REVİZE EDİLEBİLİR VE YENİ MAKET DAHA KAPSAMLI ZİYARETÇİ KABUL MERKEZİNDE SERGİLENEBİLİR, TEKNOLOJİK BİLGİLENDİRME DÜZENEKLERİ EKLENEBİLİR			
4S2St1Pr1	<i>Alanla ilgili tüm tarafları periyodik olarak bir araya getirmeyi amaçlayan konferans ve benzeri etkinliklerin düzenlenmesi</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, DÜZENLİ OLARAK ETKİNLİKLER YAPILIYOR, KONSER DÜZENLENDİ, UNESCO SÜRECİNDE YAPILAN TÜM TOPLANTILAR BU PROJE ETKİNLİĞİNİN AMACINA UYGUNDUR, 23 ÜLKENİN BÜYÜKELÇİLİKLERİNE SUNUM YAPILDI. PARİS’TE BİR HAFTA SÜREN ALANI TANITAN ETKİNLİK YAPILDI			
4S3St1Pr1	<i>Alana ilişkin Türkçe tanıtım kitaplarının ve diğer dillerdeki tanıtım malzemesinin (kitap, kitapçık, harita, vb) çeşitlendirilmesi</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, DÜZENLİ OLARAK ÜCRETSİZ VE ÜCRETİ ŞEKİLDE DAĞITILYOR	Devamlı		

4S3St1Pr2	<i>Alanı simgeleyen ve temsil eden öğelerin belirlenmesi ve bunlara dair objelerin ve hediyelik eşyaların üretilmesi ve satışının sağlanması</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, DÖŞİM VE HEDİYELİK EŞYA REYONUNDA SATILMAKTA, UNESCO SÜRECİNDEN SONRA DETAYLI OLARAK YENİDEN ELE ALINMAK ÜZERE AYRI BİR PROJE PAKETİ OLARAK REVİZE EDİLEBİLİR	Devamlı		
4S3St1Pr3	<i>Aphrodisias Antik kentinin arkeolojik değerlerini belli başlı öğeleri ele alan belgesel film yapılması</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, TRT TARAFINDAN HAZIRLANMIŞ BİR BELGESEL BULUNMAKTA, UNESCO SÜRECİNDEN SONRA REVİZE EDİLMESİ İÇİN YENİ BİR PORJE ŞEKLİNDE REVİZE EDİLEBİLİR, UNESCO SÜRECİNDE BİR TANITIM FİLMİ HAZIRLANDI, BU FİLMİN YAYGINLAŞTIRILMASI İÇİN BİR PROJE PAKETİ REVİZE EDİLEBİLİR			
4S4St1Pr1	<i>Heykel yaz okullarının düzenlenmesi</i> HENÜZ BİR GİRİŞİM YOK, YEREL YÖNETİMLERİN ÖNCÜ OLACAĞI VE GİRİŞİMİ BAŞLATACAĞI ETKİNLİKLER DÜZENLENEBİLİR, ALAN BAŞKANLIĞI BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ İLE GÖRÜŞÜYOR ANCAK YEREL YÖNETİMLERİN PROGRAMLARINDA ÖNCELİKLİ OLARAK YER ALMIYOR		Devamlı	
4S5St1Pr1	<i>Aphrodisias Felsefe ve Sanat Akademisi kurulması</i> GÜNCEL DURUM: HENÜZ BİR GİRİŞİM YOK, PLANDAN ÇIKARTILABİLİR, YEREL YÖNETİMLERİN VEYA BÖLGE OKULLARIN İŞİ, AKTİVİTELERİNİ ZENGİNLEŞTİRMEK İÇİN ÇABA GÖSTERİLMELİ, ALAN BAŞKANLIĞININ ORGANİZE ETMESİ MÜMKÜN GÖRÜNÜYOR, YAPISAL İŞLERDEN BU TÜR İŞLERE VAKİT KALMAMAKTA, DAHA ÇOK ZİYARETÇİ YÖNETİMİ ÖNCELİKLİ, ÜNİVERSİTELERDEN BÖYLE BİR GİRİŞİM GELEBİLİR, ÜNİVERSİTELERİ GÖREVLENDİREN VE FİNANS KAYNAĞI GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ BİR PROJE PAKETİ REVİZE EDİLEBİLİR			

“Devamlı” ile belirtilen projeler kısa ya da orta vadede başlayıp öngörülen periyotlarla tekrar edecek olan projelerdir.

Eğitim, Bilinçlendirme ve Katılım Projeleri için Etaplama ve Zamanlama

Tablo 7: Eğitim, Bilinçlendirme ve Katılım Projeleri için Etaplama ve Zamanlama

PROJE KODU	PROJE ADI	ZAMANLAMA		
		KISA (1-2 YIL)	ORTA (2-4 YIL)	UZUN (4-5 YIL)
5S1St1Pr1	<i>Eğitime yönelik bir içeriğe sahip, ayrıntılı görsel malzeme (plan, harita, vs) içeren, Antik Kenti tanıtıcı çeşitli dillerde yazılı ve görsel kaynakların hazırlanması</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ			
5S2St1Pr1	<i>Aphrodisias Antik Kentine ait resmi web sitesinin hazırlanması</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ			
5S3St1Pr1	<i>Halka açık aktivitelerle kazı faaliyetlerinin çevre halka tanıtılması</i> GÜNCEL DURUM: BU PROJEYE ÖZEL BİR ÇALIŞMA HENÜZ YAPILMADI, ANCAK YEREL HALKIN KAZI ÇALIŞMALARINDA YER ALIYOR OLMASI EĞİTİMİN BİR PARÇASI OLARAK KABUL EDİLEBİLİR, BU PROJE SORUMLULARIN YENİDEN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ İLE REVİZE EDİLEBİLİR			
5S3St1Pr2	<i>Okullarla ve çevre halkla işbirliğinin geliştirilmesi</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, OKULLARDA ETKİNLİKLER DÜZENLENMEKTE ANCAK DÜZENLİ BİR EĞİTİM FELSEFESİ HALİNE GETİRİLMELİ, İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNÜN GİRİŞİMDE			

	BULUNMASI GEREKMEKTE, MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI İLE PROTOKOL YAPMASI GEREKMEKTE, İL VEYA İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜKLERİNİN GİRİŞİMLERİ OLABİLİR. KÜLTÜR EĞİTİMİ, BİLİNCİN KUŞAKLARA AKTARILMASI; ÖNCELİKLE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜKLERİ TARAFINDAN HAZIRLANACAK PROGRAMLAR ÇERÇEVESİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEBİLİR. BU PROJE SORUMLULARIN VE FINANS KAYNAKLARININ GÖZDEN GEÇİRİLMESİ İLE REVİZE EDİLEBİLİR			
5S4St1Pr1	Alan'ın yakın çevresinde yer alan kurum ve kuruluşların arkeolojik araştırmaların metot ve amaçları konusunda bilgilendirilmesi GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ			
5S5St1Pr1	Geyre Belediyesi'nde çalışan teknik elemanların koruma konusunda bilgilerinin arttırılması GÜNCEL DURUM: GEYRE BELEDİYESİNİN KAPATILMASI İLE BU PROJENİN GEREKLİLİĞİ ORTADAN KALKMIŞTIR, REVİZE EDİLMESİ GEREKMEKTEDİR			

Risk Yönetimi Projeleri için Etaplama ve Zamanlama

Tablo 8: Risk Yönetimi Projeleri için Etaplama ve Zamanlama

PROJE KODU	PROJE ADI	ZAMANLAMA		
		KISA (1-2 YIL)	ORTA (3-4 YIL)	UZUN (5 YIL)
6S1St1Pr1	Havza bazında alanın ayrıntılı hidrojeolojik haritasının çıkarılması ve gerekli drenaj önlemlerinin alınması GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, ÇALIŞMALAR YAPILDI, PROJE HAZIRLANDI, FİZİBİLİTE ÇALIŞMASI YAPILDI, ANTİK HAVUZUN KAZISI TAMAMLANDI, RESTORASYON ÇALIŞMASINDAN SONRA BİRİKEN SULARIN TAHLİYESİ SAĞLANACAK, DSİ BÖLGE			

	MÜDÜRLÜĞÜ HAVZA SUYUNUN ÖRENE BİRİKMESİNİ ENGELLEMEK İÇİN YOL BOYUNCA KANAL PROJESİ HAZIRLADI, BÜTÇESİ OLUŞTURULDU, HAVZA SUYUNUN ÖREN YERİ ÇANAĞINDA BİRİKMESİNİ ENGELLEYECEK ÇALIŞMA YAPILIYOR			
6S2St1Pr1	<i>Antik Kentte bulunan arkeolojik, geleneksel ve modern tüm yapıların deprem dayanıklılığının saptanması ve gerekli önlemlerin alınması</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, KAZI BAŞKANLIĞI TARAFINDAN PERİYODİK KONTROLLER YAPILMAKTA			
6S3St1Pr1	<i>Otsu türlerin Antik Kentten uzaklaştırılması</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, DEVAMLİ OLARAK BU PROJE UYGULANMAKTA, HER SENE MAYIS AYINDA TEMİZLENİYOR, KAZI EKİBİNİN RUTİN İŞLERİNDEN OLMASI NEDENİ İLE ALAN YÖNETİM PLANINDAN ÇIKARILMASI ÖNERİLMİŞTİR			
6S3St2Pr1	<i>Antik Kent içinde uygun yerlerde mobil su depolarının konumlandırılması</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, KAZI EKİBİ TARAFINDAN GEREKLİ TEDBİRLER ALINMAKTA			
6S4St1Pr1	<i>Antik kent ve çevresinde taşkın ve sel riskinden dolayı oluşabilecek zararın bilgisayar modellemesi ile saptanması ve sel riskinin oluşabileceği alanlarda müdahale çalışmalarının yapılması</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, DSI TARAFINDAN DÜZENLİ OLARAK ÇALIŞMALAR YÜRÜTÜLMEKTE			

6S5St1Pr1	<i>Afet Yönetimi ve Acil eylem planının hazırlanması</i> GÜNCEL DURUM: GERÇEKLEŞTİRİLDİ, MÜZE MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN BİR AFET ACİL DURUM PLANI VAR, BU GELİŞTİRİLEBİLİR, MÜZE MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN SORUMLULUĞUNDA AFET YÖNETİMİ VE ACİL EYLEM PLANININ GELİŞTİRİLMESİ İÇİN BU PROJE PAKETİ REVİZE EDİLEBİLİR			
6S5St1Pr2	<i>Acil eylem planıyla ilgili Antik kent içinde ve Geyre belediyesinde çalışan tüm personel için hizmet içi eğitim çalışmalarının yapılması</i> GÜNCEL DURUM: GEYRE BELEDİYESİNİN KAPATILMASI İLE BU PROJENİN SORUMLU KURUMLARI DEĞİŞMİŞTİR, MÜZE MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN SORUMLULUĞUNDA KARACASU BELEDİYESİNDE ÇALIŞAN TÜM PERSONELİN HİZMET İÇİ EĞİTİMİ AMAÇLI BİR PROJE ŞEKLİNDE REVİZE EDİLMESİ GEREKMEKTEDİR			
6S6St1Pr1	<i>Karacasu Sulama Barajının Çevresel Etki Değerlendirmesinin Havza bazında ele alınması ve Antik Kente muhtemel etkilerinin saptanması</i> GÜNCEL DURUM: KARACASU SULAMA BARAJININ BULUNDUĞU KOT İTİBARI İLE ALANA BİR ETKİSİ OLMADIĞI İÇİN YÖNETİM PLANINDAN ÇIKARILMASI ÖNERİLMİŞTİR			

“Devamlı” ile belirtilen projeler kısa ya da orta vadede başlayıp öngörülen periyotlarla tekrar edecek olan projelerdir.

Aphrodisias Yönetim Planı kapsamında geliştirilen projeler değerlendirme tablosu, Alan Başkanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izleme süreçlerinde kullanmaları için geliştirilmiştir. Her iki kurumun temsilcileri ile yapılan görüşmelerde hazırlanan bu tablonun

kullanışlı ve iyi bir örnek oluşturduğu görüşü belirtilmiş, Bakanlık tarafından diğer yönetim planların izleme ve denetim süreçlerinde kullanılmasının tavsiye edildiği aktarılmıştır.

Tablo 9: Aphrodisias Yönetim Planı Projeler Değerlendirme Tablosu Önerisi

Proje Kodu ve Adı	:« <u>Proje Kodu ve Adını buraya yazınız</u> »
Sorumlu Kurum	:« <u>Sorumlu Kurum Adını buraya yazınız</u> »
Kaynağı sağlayan kurum	:« <u>Kaynak Sağlayan Kurum Adını buraya yazınız</u> »
Vade	: ☐ kısa ☐ orta ☐ uzun
☐ Süresi içinde başladı ve öngörülen şekilde devam etmektedir.	
☐ Başlamadıysa nedenini açıklayınız:	
.....	
☐ Süresi içinde tamamlandı.	
☐ Tamamlanmadıysa nedenini açıklayınız:	
.....	
☐ Gelecek yıl için projede değişiklik yapılması gerekiyor.	
☐ Proje gereksiz veya uygulanamaz, kaldırılmalıdır.	
☐ Proje içeriği değiştirilmelidir.	
☐ Sorumlu kurum değişmelidir.	
☐ Kaynak sağlayan kurum değişmelidir.	
☐ Projenin vadesi değişmelidir.	
☐ Diğer	
Açıklama:	
...../...../20..	

imza

5 SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

UNESCO Dünya Miras Listesinde yer alan alanlara yönelik onaylanmış yönetim planları kapsamında geliştirilen projelerin mevcuttaki işlerliği ve başarısı, ancak yerinde yapılan alan çalışmaları, sorumlu kurum ve kuruluşlarla yapılacak mülakatlar yolu ile değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte Alan Yönetim Planlarının hazırlanması kadar eylem planlarına yönelik katılım ve izleme süreçleri de çok önemlidir. Bu nedenle Alan yönetim planlarının değerlendirilmeleri, uygulama ve izleme süreçlerindeki başarı durumunun analiz edilmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu amaçla; Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında “Alan Yönetim Planlarının İşlerliğinin Değerlendirilmesi ve Dünya Miras Listesi Alanlarının Yönetimi İçin Bir Katılım Modeli Geliştirilmesi Bilimsel Araştırma Projesi” hazırlanmıştır. Alan yönetim planlarının değerlendirilmeleri, uygulama ve izleme süreçlerine yönelik katılımcı bir model, alan yönetim planlarının uygulama başarısını arttıracaktır. Bu amaç ile öncelikle UNESCO Dünya Miras Listesinde yer alan ve onaylanmış olan yönetim planlarının raporları incelenmiş, konu ile ilgili literatür taraması yapılmış, katılım ve izlemeye yönelik kuramsal çalışmalar değerlendirilmiş, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dünya Miras Alanları Şube Müdürlüğü, Uzman Evrim Ulusan ile ve, Aphrodisias Antik Kenti Alan Başkanı Mehmet Yılmaz ile görüşmeler yapılmıştır.

Her iki uzmanın yönetim planı süreçleri hakkında ve özellikle katılım ve izleme süreçlerine dair görüşleri alınmıştır.

Proje ekibinin de Aphrodisias Yönetim Planının hazırlanması süreçlerinde yer almaları nedeni ile bir örnek olarak seçilen Aphrodisias Yönetim Planı, alanın korunmasına yönelik olarak farklı temalarda projeler içermekte ve her bir proje amacı ve kapsamı doğrultusunda sorumlu ve ilgili kurumları tanımlamaktadır. Yönetim Planı kapsamında üretilen bu projelerin bugüne dek hayata geçirilmesinin değerlendirilmesi ile ortaya çıkarılacak olan sorun ve yetersizliklerin belirlenmesinin, yönetim planının revize edilmesi süreçlerine ve hem de diğer miras alanlarının yönetim planlarının hazırlanmasına katkı sağlaması, önerilen projenin önemli bir çıktısı olacaktır. Aphrodisias Yönetim Planı, uzmanların da görüşmelerde belirttiği

üzere, hazırlık aşamalarında uzman ve katılım toplantıları ile alanla ilgili her kesimin görüş, sorun ve beklentilerinin tanımlanmasında önemli bir model oluşturmıştır.

Bu çalışmanın sonucunda belirlenen ilkelerin her biri bundan sonra bu alanda yapılacak çalışmalara yararlı olması ve yeni çalışma konularına ilham vermesi projenin önemli çıktıları olacaktır.

Ülkemizde alan yönetimi yaklaşımı ve giderek artan sayıda ve çeşitlilikte oluşturulan alan yönetim planları kültürel miras alanlarında koruma ve sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla, koruma yaklaşımları içinde yerini alan yenilikçi bir araçtır. Önceki bölümlerde yapılan değerlendirmeler bizi hala yeni bir araç sayılabilecek alan yönetimi süreçlerinde, mevzuat ve uygulama ilkeleri açısından etkinliği artırabilecek önerilere yönlendirmektedir.

Yapılan literatür çalışmaları ile oluşturulan kavramsal çerçeve ve sonrasında incelenen örnek alan yönetim planları ve mülakatlar sonucunda araştırma projesinin amacı kapsamında model önerisine yönelik ilkeler belirlenmiştir.

Alan yönetiminde uygulamanın etkinliğine yönelik sorunlar ve sorunlara yönelik yaklaşımlar aşağıda gibi özetlenebilir:

- **Yönetim alanının sınırlarının belirlenmesi:** Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarını da içerecek şekilde belirlenmesi gereklidir. Alanın sınırlarının doğru tespit edilmesi, korunması geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından önem göstermektedir.
- **Kurumsal yetki alanlarının net olması:** Alan yönetimi, yönetsel ve politik temellidir. Alanın yönetiminde söz sahibi olan farklı idari birimler ve bu birimlerin kendilerine özgü mevzuatlarla sahip olduğu yetkiler ve yetki alanları bulunmaktadır. Alan yönetimi örneklerinin uygulanması süreçlerinde karşı karşıya kalınan en karmaşık mesele, farklı birimler arasındaki hiyerarşik ve zaman zaman çakışan zaman zaman da kurumlar arasında belirsizlikler bırakan yetkilerin bulunmasıdır. İlgili mevzuatta, yönetim planı organizasyon yapısı içinde Alan Başkanlığı'nın daha etkin olması planın uygulanabilirliğini artıracak bir etkidir.

- **Etkin katılımın sağlanması:** Değişen ekonomik, politik ve toplumsal dünya düzeni, planların uygulanabilirliğinin artırılması için, kültürel miras alanlarında yaşayan ve bu alanları sahiplenen kesimlerin de koruma ilkelerinin belirlenmesi ve uygulanmasında söz sahibi olmalarını kaçınılmaz hale getirmiştir. Koruma alanındaki kuramsal çalışmalar ve yenilikçi modeller içeren örnekler de kültür mirasının sürdürülebilirliğin sağlanmasında katılımın zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır.
- **Yönetişim:** Kültürel miras alanlarının korunmasında, “Alan Yönetim Planları” geleneksel planlama yöntemlerinden farklı olarak tüm paydaşları karar ve uygulama süreçlerine dâhil eden “yönetişim” yaklaşımı ile alanla ilgili tüm paydaşların sesini duyurabileceği ve söz sahibi olabileceği platformları oluşturmayı hedeflemektedir. Alan yönetimi; yönetim temelli, katılımcı planlama ve yönetim biçimini hâkim kılan, merkezi yönetimden ziyade yerel yönetimlerin etkisini artıran, salt fiziksel koruma anlayışından farklı olarak sosyal ve ekonomik hedefleriyle mekânı bütün olarak ele alan, ziyaretçi ve turistlerle beraber yerel halkın ihtiyaç ve taleplerini merkeze koyan bir yaklaşımı benimsemektedir (Erbey, 2016)
- **Yönetim Planının Özgünlüğü:** Alan yönetimi planları, bir tür stratejik mekânsal planlama yaklaşımı olup, sorunları çabuk tespit eden ve aynı hızla çözüme ulaştıran, vizyonu, amacı, hedef ve stratejisi çerçevesindeki eylem planları ile uygulamayı kolaylaştıran ve tanımlayan, entegrasyonu sağlama ve aktörlerin katılımı konularını temel alan bir planlama anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Her yönetim planı hem üretim süreci aşamasında hem de sonuç ürün bağlamında kendi alanına özgü bir model yaklaşımı içermek durumundadır. Söz edilen bu özgün yapısı ile alan yönetim planları fiziki planlardan ve koruma amaçlı imar planlarından farklı kapsamdadır.
- **Uygulama Bütçesi:** İlgili yönetmelikte kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişilerin, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak zorunda oldukları belirtilmesine rağmen yetkili idarelerin bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Alan Yönetimi ile Anıt Eser kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (2005) T.C. Resmi Gazete, 26006, 27 Kasım 2005.

AKYOL, İ. (2014). Açık Alan Tasarımında Katılım Yöntemlerinin Etkinlik Düzeyi Değerlendirilmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ARNSTEIN, S. (1969). A Ladder of Participation. Journal of The American Institute Planners, 35, 216-224, United States

Erbey, D. (2018). Tarihi, Kültürel Ve Doğal Değerlerin Korunması Ve Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı. *PLANLAMA*, 281-300.

Karaman, A. (2017a, Eylül-Ekim). *Antik Dünyanın Heykeltıraşlık Merkezi Afrodisias Dünya Miras Listesi'nde*. 10 19, 2019 tarihinde Mimarlık Dergisi: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=411&RecID=4258> adresinden alındı

Karaman, A. (2017b, Şubat). Tarihi Kentsel Peyzaj: Alan Yönetim Planlarında Yönlendirici Kavramsal Çerçeve. *Gelibolu Tarihi Alan Planları ve Alan Yönetim Planı Stratejileri ve Faaliyetler Arama Konferansı*. Çanakkale: Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı.

Karaman, A., Erbey, D., Erbaş, E., Firidin, E., & Aksoyak, Ö. D. (2014). *Aphrodisias Antik Kenti Alan Yönetim Planı*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi.

Uluslan, E. (2016, Mayıs). Türkiye'de Kültürel Miras Alanlarında Yönetim Planlaması Deneyimi. *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*(19), s. 372-401.

UNESCO World Heritage Center. (2005, February 2). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. Mayıs 25, 2019 tarihinde <https://whc.unesco.org/archive/opguide05-en.pdf> adresinden alındı

URL-01. (2005, Kasım 27). *Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14538/alan-yonetimi-ile-anit-eser-kurulunun-kurulus-ve-gorevl-.html> adresinden alınmıştır

URL-02. (1983, Temmuz 21). *2983 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*. Mayıs 25, 2019 tarihinde T.C. Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü Mevzuat Bilgi Sistemi: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.doc adresinden alındı

URL-03. (2011). *Tarihi Yarımada Yönetim Planı*. İstanbul Alan Başkanlığı: <http://www.alanbaskanligi.gov.tr/tya/samples/magazine/slider.html> adresinden alınmıştır

URL-04. (2019, Mayıs 29). *World Heritage List*. UNESCO: whc.unesco.org/en/list adresinden alınmıştır

- URL-05. (2016, Eylül 30). *ICOMOS Advisory Body Interim Report of Aphrodisias*. UNESCO World Heritage List: file:///C:/Users/User/Desktop/1519-ICOMOS-2170-en.pdf adresinden alınmıştır
- URL-06. (2016, Kasım 4). *ICOMOS Supplementary Information for Aphrodisias*. UNESCO World Heritage List: file:///C:/Users/User/Desktop/1519-2170-Supplementary%20Information-en.pdf adresinden alınmıştır

EKLER

Ek 1. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dünya Miras Alanları Şube Müdürlüğü, Uzman Evrim Ulsan ile ‘Türkiye’deki alan yönetim planları’ hakkında mülakat kaydı deŐifresi.

19/09/2018

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Dünya Miras Alanları Şube Müdürlüğü

II.TBMM Binası Yanı 06110 Ulus Ankara/TÜRKİYE

Mülakat Katılımcıları:

Evrım Ulsan (EU), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Dünya Miras Alanları Şube Müdürlüğü

Dilek Erbey (DE), Mimar Sinan Güzel Sanatlar ni. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Ömer Devrim Aksoyak (A), Mimar Sinan Güzel Sanatlar ni. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Mülakat baŐlangıç saati: 14.15

Dijital ses kaydı toplam süresi: 54 dakika 53 saniye

Evrım Ulsan: ...detaylı araştırma projesi için söylüyorum, yani koruma surumu raporlarına bakabilirsiniz.

Dilek Erbey: Bunlara nereden eriŐebiliriz?

EU: UNESCO’nun SOC Sistemi var. State of Conservation About World Heritage. Şu Şekilde de yapabilirsiniz, mesela incelemek istediğiniz alanlar için o alanın kendi sayfasına bakabilirsiniz, oradan Documents baŐlıęından bütün o ilerleme raporları, korunma durumu raporları, onunla ilgili komitenin aldığı raporları vs. hepsini sistemden de gösteriyorlar. Mesala; Liverpool çok ilginç bir örnek bence, Şu an Danger List’te, Delisting önerildi geçen sene.

Ömer Aksoyak: Kent merkezinde bir proje baŐlattılar ondan dolayı.

EU: Liverpool liman projesi. Varlığın bu güne kadar sunulmuŐ korunma durumu raporları, alana misyon gelmiŐse, İstanbul’daki gibi, misyonların raporları, ilgili komite kararları, her bir varlık için böyle listeleri var.

DE: Belki yöntem açısından fikir verebilir.

EU: Ama dediğim gibi ben de çok hâkim değilim yönetim planlarının nasıl izlendiği, yıllık izleme yapılıyor mu, sistem nedir onu çok bilmiyorum açıkçası.

DE: Belki buradan siteden bir şekilde dönebiliriz. Bu konuda bizi yönlendirebileceğiniz herhangi bir uzman var mı? Bu alanda çalışan, yabancı da olabilir.

ÖA: Türkiye’de bir tek sizin ekibiniz var öyle değil mi?

EU: Aslında, bu konu ile ilgili sizi yönlendirebileceğim Türkiye’de kimse yok. Bence UNESCO ile görüşmelisiniz. Yani Dünya Miras Merkezinde önceden randevu alarak araştırma yapmakta olduğunuzu belirtirseniz bence açık olacaklardır.

ÖA: Türkiye ofisi mi?

EU: Dünya Miras Merkezindeki asıl UNESCO ekibi, Alessandro Balsamo (<https://whc.unesco.org/en/whoswho/1370>) var mesela,

DE: İtalyan mı?

EU: Who’s Who diye bir yerleri var, Policy and Statutory Meetings Unit, bütün bu adaylık dosyaları, korunma durumu raporları vs buradan geçiyor bir, Petya Totcharova (<https://whc.unesco.org/en/whoswho/129268>) var bu birimin başında, tek tek randevu alıp, birkaç günde görüşmeler yapıp sisteme dair bir veri isteyebilirsiniz, ya da onlar sizi bir uzmana yönlendirirler, ilginç örnekler verebilirler size. Asıl orası bu işin merkezi. (aynı merkezde Seda Düzcü, uzman, s.duzcu@unesco.org)

DE: Teşekkürler. Başka bir soru, bizim odada verdiğimiz sertifika programında sizin bize verdiğiniz bazı rakamlar vardı, Aphrodisias ile ilgili, eylem planları ile ilgili, onlarla ilgili sizden bir rapor veya varsa doküman alabilir miyiz? Çünkü aslında planların büyük bir kısmını hayata geçirmişler, öyle görünüyor. Bir kısmını birleştirmişler, mesela mekânsal olanların bir kısmını birleştirmişler.

ÖA: Bu konu ile ilgili dokümanlara Alan Başkanlıklarından ulaşmamız lazım öyle değil mi?

EU: Normalde öyle olması gerekiyor ama onların böyle bir arşivi olduğunu zannetmiyorum. Mesela burada her dosyada da böyle bir şey yok.

ÖA: Teorik olarak alan başkanlığının bu izlemeleri derli toplu süresinde yapıyor olup, 5 sene dolduğunda da izleme için süreci tekrar başlatması gerekli, bu nasıl bütçelenecek onu ben de merak ediyordum. Anladığım kadarı ile belirlenmemiş bu.

DE: Halen bir bütçe yok.

ÖA: Belediyenin işin içinde olduğu yerde belediye yapabilir, Geyre Vakfı gibi finansmanı dışarıdan sağlanmış bir yerde yine o yapılabilir ama bu da tanımlı değil sonuçta. Yapılamayabilir de.

EU: O analizi biz lobi sırasında, Aphrodisias'ın taslak kararı 'defer' gelince, Paris'e gittik ve gitmeden önce ICOMOS raporunda neden 'defer' olduğuna dair iddialarını matbu sistemimize göre hazırlayıp 'statement'ları belirledik, taahhüt verdiğimiz hususlara dair cevaplarımızı da bu belgede belirttik, "bunu şu kadar sürede bitireceğiz" gibi, öyle bir hazırlık için yapmıştık biz onu, o bir yere rapor olarak verilmedi.

DE: Peki siz bunu bilgi olarak mı almıştınız alan başkanlığından?

EU: Hayır, biz kendimiz baktık bunlara. Tek tek eylem planlarına bakarak, ne durumda olduklarını kontrol ederek hazırladık. Oldukça basit bir iş bu aslında, "The management plan should be updated to reflect the revised boundaries and buffer zone.." şeklinde bir ifadeleri olmuş mesela.

DE: Geldiklerinde de bunu söylemişlerdi zaten.

EU: Ayrıca "Did not included quarry component, several of the tasks outlined in the management plan are behind schedule, tasks related to the flood response plan and preparements and earthquake preparements and fire special measures" şeklinde belirtmişler. Verilen cevap şu şekilde "2013-2018 dönemini kapsamaktadır. 38 eylemin 18'i tamamlanmıştır, 6'sı devam ediyordur, 10'u henüz başlamamıştır, 4 tanesi de idari değişiklikten dolayı (mahalle idi belediye oldu, belediye idi mahalle oldu gibi) muhatabını bulamadığımız için hayata geçmemiştir. Zaten %100 uygulanmasını 4 yıllık süreçte bekleyemezsiniz, "%65 de iyi bir orandır" deyip bir savunma yapmıştık. Ama tek tek tik attığımız bir belge yok, çıktı alıp üzerine notlar almıştım.

DE: Biz onu Mehmet Bey ile görüşürüz, zaten alana gideceğiz.

EU: Mehmet Bey'den beklediğimiz rapor gelirse, onun sonucunda da önemli noktalar çıkacaktır ortaya, mesela Efes'te plan sırasında da çok tartışılan başlıklar vardı; 'itibar yönetimi, Efes'in itibar politikaları yönetimi, tanıtım marka stratejileri' gibi, Efes gibi bir yerde bu tartışma biraz havada kalmakta, Efes'in marka değerini tartışmamalıyız zaten. O başlık çok tartışılmıştı, plan müellifi de şöyle demişti "bu planları dar düşünmeyelim, daha geniş pencereden bakalım, olmazsa da bir sonraki döneme notumuz olarak devam eder". Tek tek kontrol ettik alan başkanı ile beraber, hangi eylemler yapıldı hangileri yapılamadı, zaten yürütülen, plan program dahilinde olan kazının, restorasyon programlarının yürütüldüğü işlerde bir sıkıntı yok, plan olmasa da yürüyor onlar, mesele halkın bilinçlendirilmesi, araştırmaların desteklenmesi, turizm yönetimi gibi, yani Efes'ten diğer alanlara kaydırmak konularında sıkıntı vardı alanda, bir iki proje önerilmişti bunun için, bu bir iki proje hayata geçmiş mesela, bunu başarmış o plan, plan olmasa yapılır mıydı bilmiyorum ama o orada bir ivme vermiştir. Hayata geçmeyen bütün eylemler de o iki başlıkta, yani marka stratejileri, itibar yönetimi. Yapmasını istediği (eylemi yapması gereken) de alan başkanlığı, alan başkanlığının böyle bir yetkisi yok zaten. Yani, ihale yapacak, itibar yönetimi için uzmanlar bulup onlara strateji hazırlattırarak bir ekip değil alan yönetimi, onun için başka bir yol olacak, belki kalkınma ajansı yapacak, bir vakit yapmaya çalıştılar, doğru adresleri bulmak lazım, o biraz alan yönetimine bu misyonu vermeye çalışmıştı, alan yönetimini öne çıkarmaya çalıştı, olmadı. O konularda revizyon gerekiyor dedik. Uygulanmadığı yerleri gördük beş yılın sonunda. Aphrodisias'ta böyle genel bir değerlendirme yok, işte 'risk management' ile ilgili hatırladığım bir şey vardı, istenen eylemler hiç hayata geçmemiş. Mesela işte o havza ölçeğindeki zemin altı su analizleri, yapıların depreme karşı dayanırlıkları, bunlar yapılmamış, hayata geçmemiş eylemler, mesela onu sorgulamak lazım, neden hayata geçmedi, zaman mı sıkıntı bütçe mi sıkıntıydı, bunu değerlendirmek için bir toplantı yapmak lazım, şimdi Efes'te bu yapılacak. Protokol imzalanırsa Eşgüdüm Denetleme Kurulu'nu toplayacağız, mevzuatta da böyle bir ifade var zaten. denetim biriminin hazırladığı rapor Eşgüdüm Denetlemeye girecek, bütün paydaşlar onu bir görecek o revizyon ihtiyacı konusunda herkes hemfikir olacak, ondan sonra ihale süreci başlayacak. İşte Aphrodisias'ta da aynı şekilde, bakanlık denetim birimi olarak raporu yazarız, veya alan başkanı olarak, hangi hususlarda revizyon gerekiyor belirtiriz, örnek olarak "sınır değişti, listeye girdi, listedeki kriterlerle plandaki kriterler farklı" gibi. Şu anda, OUV (Outstanding Universal Value, 11:42) beyanımız

onaylanacak bu süre içerisinde, onu eklememiz gerekiyor. Belediyenin-muhtarlık olarak değişmesi durumları var, 'core compenent' (11:52) ile ilgili komitenin aldığı kararlar var, yapılmasını istediği işler var, onların eylem planına iş olarak girmesi gerekiyor ve aklımızda var aslında neler yapılması gerektiğine dair düşünceler, bunu rapora dökeceğiz. Biraz daha sayısal veri çıkarabiliriz belki, onu kurula soracağız ve kurul diyecek ki "evet, tamam bunları yapalım" ya da bazı üyeler diyecek ki "ICOMOS'unkileri ilk öncelikli yapalım, diğerleri daha sonra yapılsın" ya da "statüler ile ilgili konulara bakalım" yani "güncel statüleri yapalım ama ilave araştırma gerektirecek hiçbir işe girişmeyelim" de diyebilir, mesela Efes'te alan başkanı "bu revizyonu müellife vermeye gerek yok ki" dedi, bu bizim yapabileceğimiz bir şey artık, politikası belli, politikada çok ciddi bir değişiklik olmayacaksa gerek yok, yani Efes'in politikası net, ziyaretçi yönetimi ve korumayla turizmin biraz daha sistemli gitmesi, gerekiyorsa esnafın bilgilendirilmesi, esnafla ilgili sıkıntılar vardı. Aphrodisias'ta da aynı şeyler söylenebilir, ama öyle bir şey denirse, Efes'te yetkiyi belediyeye veriyoruz tamam, belediyenin ekibi yapabilir bunu, ya da belediyeye vermeyiz, alan başkanı der ki "biz alan başkanlığı, siz ekip birlikte kendimiz yazalım", daha o konu da tartışılmadı, o da kurulda tartışılacak mesela.

DE: Ne zaman toplanacak bu?

EU: Belediyeden protokol taslağına ilişkin görüş bekliyoruz, aslında gönderilen yazıya uygun dediler, yazısını gönderdik, yazıya cevap bekliyoruz.

DE: Aphrodisias'ta da alan başkanından bekliyorsunuz.

EU: Evet, alan başkanından rapor bekliyoruz.

DE: Gerçekten kişilere bağıymış yani.

EU: Evet, kişilere çok bağlı.

ÖA: Bu tanımlı olmadığından mı böyle oluyor? Yani, neyi, kimin, ne zaman yapacağı tanımlı olmadığından?

EU: Bence aslında tanımlı.

DE: Yaptırımı yok.

EU: Evet, yaptırımı yok. Süreci takip etmek gerekiyor

DE: Yazı yazılmalı belki de, öyle bir mekanizma olmalı.

EU: Çatalhöyük örneğini vereyim size, Çatalhöyük için yıllık performans raporu hazırlanması gerekli. İdari olarak karar vermek lazım buna. Yani burada teknik bir sıkıntı yok, idari bir sıkıntı var. Çatalhöyük'te, UNESCO'nun takibinde değiliz, ICOMOS'un bir talebi yok, sıkıntısız girdi listeye, bir tehdit yok, kazı ekibi değişti yeni bir kazı ekibi gelecek, kazının da planı programı belli, yani ne kadar farklı bir şey getirebilir, o yüzden sıkıntı yok. Ama burası çok hassas, çok izlenen bir yer olsaydı bu raporlamaların eksikliği, planın güncellenmemiş olması sıkıntı yaratabilir. O açıdan bir sistem yok.

DE: Alan başkanlarının yeniden atanması ve değişimi neye bağlı?

EU: En son kanun değişikliğinde yetki bakanlığa geçince hepsi revize edildi, hepsi tekrar gözden geçirildi. Devam etmek istediklerimizle ettik.

DE: Kaç yıl süresi?

EU: Normalde süresi 3 yıl, hukuk danışmanları tarafından görev sürelerinin tanımlanması gereği ile ilgili uyarı almıştık ve ona göre belirlendi. Önce 5 yıl olması için bir öneride bulunuldu ama 3 yıl diye daha kısıtlı bir süre olarak kaldı.

ÖA: Kültür Bakanlığı'nın sözleşmeli personeli oluyor değil mi?

EU: Hayır, sözleşme imzalanmıyor. O bir görevlendirme, ek bir görevlendirme. Ek bir görevlendirme olduğu için kanunda yazan kadar ek bir ücret ödemesi veriliyor. Yani ek iş, angarya verilemeyeceği için, anayasamız gereği. Yani birine ek bir sorumluluk veriyorsanız onun ücretini ödemeniz gerekiyor.

ÖA: Ama devlet memuru olması gerekiyor o zaman?

EU: Hayır, öyle bir şey değil, hiçbir devlet memurluğu olmayan, hiçbir üniversitede akademisyenliği bulunmayan, serbest bir uzman da görev alabilir. Ama bakanlık ona kanunen bir hak tanıdığı için görev tanımını yazılı olarak yapıyor. Ancak bakanlık personeli değil, dolayısıyla bizim sahip olduğumuz haklara sahip değil. Ona sadece bir görevlendirme veriyor bakanlık. Ama tabii belirli bir görevi, maaşı, sorumluluğu olan birisi için bu sorun olmuyor.

ÖA: Çoğu devlet memuru zaten.

EU: Evet.

ÖA: Az önce söylediniz; “plan bazı şeyleri başarmış” diye. Şimdi, alan yönetim planlarının yapılması ve bu kadar hızlı bir şekilde ivme ile yapılması biraz da UNESCO’nun Dünya Miras Listesi’ne koşul olması nedeni ile idi. Şimdi bu 5 yıllık izleme, monitoring, henüz UNESCO tarafından talep edilmediği için böyle bir yavaşlama, belirsizlik olabilir mi? Bu, UNESCO dese ki; “Dünya Miras Listesi’ndeki devamlılığınız, bu izlemelere bağlı” dese, eminim bu da hızlanacaktır, öyle değil mi?

EU: O, UNESCO’ya inanılmaz bir iş yükü getirir ve aslında 1000’i geçti dünya miras varlığı ve ciddi sıkıntılar var çoğunda. Gündeme gelmeyen, henüz koruma durum raporu yazılmamış bir sürü alan var ve on gün içinde hem politika belgeleri onaylıyorlar, hem adaylık dosyaları değerlendiriyorlar, hem korunma durum raporu değerlendiriyorlar ve onların sahaya gitmesi, misyon görevlendirmeleri, onların her birinin bütçesi inanılmaz bir bütçe ve her komite toplantısında bütçenin yetersizliği, adaylık dosyalarında kalitenin arttırılması ve boşuna gidilmemesi, iyi dosyaların komiteye gelmesi, korunma durumu raporlarında sayıca, yıllar içinde artan bir oran var, daha fazla korunma durumu sorunu yaşıyoruz, listeye girerken lütfen iyi korunmuş alanları ve tehdit içermeyen alanları alalım, ICOMOS’un böyle kaygıları var mesela. Ama bizim Ani tartışmasında olduğu gibi, biz de diyoruz ki “evet, korunma durumu sıkıntısı var ama biz UNESCO’dan ancak bir şey alabiliriz, yani listeye girdiği anda hem ilgi artacak hem bütçe kaynakları artacak, korunma durumunu iyileştirme imkânımız olacak, ama siz bize bıraksanız süreyi de iyileş de gel deseniz 20 yıl sürebilir o kadar varlığı iyi duruma getirmek”, mesela böyle bir tartışma yaşandı orda da. UNESCO istiyor ki korunma durumu raporları sayısını azaltalım. Daha az tartışalım, daha Liverpool gibi çok ciddi proje tartışmaları yapalım istiyorlar. Ya da çok ciddi çatışma alanlarında olan yerler var, Suriye, Musul, Irak, Afrika doğal alanlar mesela. Onları tartışmak istiyorlar, oralarda ne yapabiliriz, nasıl ayağa kaldırabiliriz diye, bu tür küçük şeyleri yani yönetim planının takibi vs. hiç gündemlerine gelmeyebilir.

DE: Tabii vakitleri yok.

EU: Teknik olarak altından kalkılabilecek bir şey değil. Mesela Kapadokya’da için korunma durumu sıkıntıları, halen bizden rapor istemediler, ben onu bekliyorum. Yarın bir gün, İstanbul’daki o büyük projelerin şikâyetleri gidiyor ya, Kapadokya’dan da farklı tür şikâyetler gidiyor. Peri bacalarının eteğinde satış üniteleri, kaya oyma mekânlarda duvar boyaları vs.

bunlarla ilgili bir rapor istenecek o bile halen istenmedi, bırakın yönetim planının izlenmesini çok ciddi fiziksel tahribin olduğu yerlerde bile izlenmediğimiz durumlar var.

EU: (Aphrodisias izleme raporu) şu tarihe kadar gitmiş olsa idi iyiydi, yeni dosyalar var gidecek, Arslantepe var mesela, onun sıkışıklığı var. Arslantepe'ye gitmemiz lazım, toplantı yapmamız lazım. Yani önümüzdeki yıla kalabilir bence Aphrodisias.

DE: Bakanlıkla bir bağlantısı var mı? Burada bir uzman çalışıyor mu Gelibolu ile ilgili?

EU: Gelibolu Alan Başkanlığı her şeyi yapıyor.

DE: Onlar kendileri yapıyor değil mi, bakanlıkla ilgili hiçbir şeyi yok.

EU: Sıkıştıklarında soruyorlar, hangi yönetmelikleri kullanacakları konusunda öyle bir tartışma var.

DE: Orada tabii bambaşka bir mevzuat, yapılanma var. Ama bir ilk de olduğu için çok şey. Alan Başkanı da değişti ya, bence o zaman başladı büyük sıkıntı.

EU: Sıkıntı şu bence, katılım düzeyi önemli, sadece onamadaki katılım değil katılım, yani onamada herkes imza atınca katılım olmuş olmuyor, bir kere bunu bir aşalım, eşgüdüm denetlememiz çok zengin 'herkes var dediğin' anda o iyi bir katılım olmuyor. Çok az insan yaparsın ama öyle bir süreçten çıkarırsın ki planı gerçekten herkes oraya katılmıştır, uygulamada da hiçbir sıkıntı olmaz. Ama herkesin onayladığı planların hiç uygulanmadığı durumlar da olabilir. Yani kaliteyi neye göre ölçeceksiniz, başarıyı neye göre ölçeceksiniz, bu tartışmaları yapabileceğiniz düzeyde değil, ayrıca bu konularda deneyim çok önemli.

DE: En azından bu konuyu bilen biri ama onu da bağlayan bir sürü başka şey var.

EU: Özgürce yapamıyordur.

DE: Eminim sürekliliği olan deneyimli bir olsaydı daha hızlı ilerlerdi.

EU: Sıfırdan bir kurumsal örgütlenme oluşturuldu, tam meyvelerini alacağı dönemde değişiklik olmaması lazım.

DE: Bizim için de değişik bir örnek oluşturacaktı.

EU: Amaç kimin hangi işi yürüttüğü, kimin elinde hangi iş olduğu, hangi işin daha önemli olduğu gibi konular var. Onların istediği bir şey var, en kolay en hızlı en iyi nasıl yapılabilirse öyle yapmak istiyorlar. Bu da bir süreç.

ÖA: Tarihi kentsel peyzaj bağlamında alan yönetim planları nasıl değerlendirilebilir? Plan ne kadar başarılı oluyor, onu nasıl ölçebiliriz gibi sorular çıkmaya başladı. Bunu nasıl gruplayabilirim?

EU: İzleme göstergelerine bakarak belki yapabilirsiniz. İzleme göstergeleri açısından hepsine cevap alabileceğiniz örnekler varsa, ya da cevap alamamak da bir kriterdir.

ÖA: Dolayısıyla aslında hepsine planlara bakıp, onlar içerisinden kriterlere göre değerlendirip bunlar benim kriterlerime cevap veriyor diye seçebilirim o zaman.

EU: Bu gerekiyor çünkü bu sefer de diğerlerini neden dışarıda bıraktın diye sorulabilir. Neden bunları aldın, diğerleri hakkında da fikir sahibi olmak gerekiyor.

DE: Ya da başka kriterler koymak belki de, kentsel alanları seçtim diyebilir.

ÖA: Planları incelerken bazı sorularım ışığında inceleyebilirim. Belki orada azaltabilirim sayıyı.

EU: Bir Nemrut'un planı yok internette, bir Bergama yok, nemrut çok büyük olduğu için yok, kaldırmadı web sitesi, Bergama da mizanpaja gitmişti, gelmiş herhalde o da yüklenecek yakında.

DE: Nemrut niye o kadar büyük?

EU: Orada alt yönetim planları var, onlar sadece Nemrut'a bakmadılar, Komagene Krallığı yayılma alanına baktılar. 18 tane yer var. Sadece nemrut değil, Nemrut'un yönetim planı var, başka bir alanın yönetim planı var. Her biri bir fasikül, her birinin analizi var. Büyük hacimli bir iş.

DE: Peki, işliyor mu acaba?

EU: Ben takip etmiyorum, alan başkanı ile de hiç tanışmadım, başka bir sorumlusu var o alanın. Ama duyduğuma göre onların önerilerinin uygulandığı yerler var. Nemrut Çevre Düzenleme Projesi gibi, onların önerisi doğrultusunda uygulanıyormuş. Hepsini izlemek kolay değil, bütün alanlara gidip tek tek, ama mesela Nemruttan da bir izleme istedik biz, onun da süresi geldi diye.

ÖA: Alan yönetim planı koruma için kullanılabilir mi sizce?

EU: Kullanılabilir ama tartışmalardan biri de, siz de biliyorsunuz, imarla ilgili bir düzenleme önerisi geldiği anda yönetim planında ölçekli bir plana oturması ve onun onanması gerekiyor

hayata geçebilmesi için, yönetim planları mekânda değişiklik kararı getiren dokümanlar değiller, sadece politikalarını belirlemek durumundalar, eğer mekânda bir şey yaratmak, değiştirmek, düzeltmek istiyorlarsa onun mekânda kararını üretecekleri planları olması lazım.

ÖA: Değiştirmek olmasa, değiştirmemek olsa bile yine bu şekilde öyle değil mi?

EU: Ben şunu söyleyebilirim. Yapılaşma ile ilgili bir konuda yönetim planı kullanılabilir mi diye soruyorsunuz değil mi? O yönetim planı sürecinden oldu ki ortak akılla öyle bir şey çıktı, bir politika çıktı, herkes uzlaştı, ama o paydaşların arasında belediye yoksa imarı düzenleyecek olan belediye onu benimsemezse, imar yetkisi olan belediye yine istediğini yapar. O kadar güçlü bir doküman değil yönetim planı bence.

DE: Yani bir yaptırımı yok.

ÖA: Alan yönetim planının esası, katılım dediğimiz zaman da belediye çok önemli bir paydaş.

EU: Uzlaşmak literatürde de denir ya, birinin bir şeyi feda etmesi aslında, bir taraf bir şeyi feda ettiği anda uzlaşma oluyor. Uzlaşma aslında bizim söylemememiz gereken bir şey.

DE: Eski korumacı hocalar o kadar katı bir bakışları vardır ki, onlar uzlaşmacı değiller. O nedenle alan yönetim planı yaklaşımına onlar hiç sıcak bakmıyorlar, benimsedikleri bir şey de değil.

EU: Mesela Diyarbakır örneğini vereyim, Hevsel Bahçelerinin dibinde, rezerv alanı belirlendi. Rezerv alan yapılaşma alanı aslında, her ne kadar adı yapılaşma olmasa da yapılaşma alanı, UNESCO sürecine girildiği anda UNESCO'nun en büyük soru işareti koyduğu yerlerden biriydi. Sulama ile ilgili projeler vardı, UNESCO tarafından sorgulandı bu kararlar, oradaki yapılaşmanın etkileri, UNESCO sürecinde ve o sürece sıkıntı gelmesin diye o karar geri çekildi. Bir süre rezerv alan kararı kalktı, orası etkileşim sahası, sit olamadı çünkü sit olabilmesi için arkeolojik buluntu gerekiyor, ama bir koruma statüsü istedi tampon bölge için UNESCO, etkileşim sahasına alındı, etkileşim sahası zaten koruma planına dâhil etmek demek. Bir şekilde korumanın oraya kaydığı bir durum oldu.

ÖA: UNESCO süreci olmasaydı ve koruma amaçlı bir imar planı olmasaydı korumayı alan yönetim planı sağlayabilecek miydi?

EU: Hayır, ben UNESCO'nun, Dünya Miras Listesi başvurusunun bu anlamda iyi bir araç olduğunu düşünüyorum. Birçok durumda UNESCO'nun uyarıları ve kararları kullanılarak

koruma sağlandı. Diyarbakır'da merkezi hükümetin desteği de tamdı ve UNESCO adaylığı, yerelin çok istediği bir şeydi. O nedenle başvuruya uygun hareket edildi. Ancak önemli aktörlerden birisi UNESCO sürecinde istekli olmazsa yerel otoritelerin, yerel idarelerin o statü olmadan, yani o sürece girmeden bence yönetim planı ile yapabileceği çok bir şey yok ne yazık ki. Tamamıyla siyasi bence o meselenin çözümü, teknik değil yani.

DE: Onlar başlatabilirler mi peki, bir sivil toplum kuruluşu adaylı sürecini başlatabilir mi?

EU: Hayır.

DE: Sadece Bakanlığı ikna etmesi lazım?

EU: Zaten hükümet adına sözleşmeyi imzalayan taraf bakanlık, bakanlık üzerinden ancak gidilebilir, biz bile doğrudan göndermiyoruz, Dışışleri Bakanlığı'na teslim ediyoruz, onlar diplomatik kanalla gönderiyorlar, teslim ediyorlar, Dışışleri Bakanlığı orada delegasyona teslim ediyor, Türkiye adına delegasyon muhatap alınıyor, yani Büyükelçilik muhatap alınıyor.

ÖA: Oradaki sivil inisiyatif sizin nezdinizde bir girişim başlatabilir mi?

EU: Hayır.

DE: Peki bu Büyükelçi hep Paris Büyükelçiliği mi?

EU: Paris'te zaten bir büyükelçiliğimiz var, ikili ilişkiler büyükelçiliği, yani Türkiye ve Fransa arasındaki ilişkiler için. Bu UNESCO büyükelçiliği, daimi temsilcilik diye geçiyor.

DE: Yani sizinle ve Aykut hoca ile fotoğraftaki büyükelçi UNESCO büyükelçisi.

EU: Evet, UNESCO büyükelçisi.

DE: Onu da mı Dışışleri Bakanlığı görevlendiriyor?

EU: Evet, onu da Dışışleri Bakanlığı belirliyor. Başka bir yerde zamanında konsolosluk yapmış olabilir, müsteşarlık yapmış, elçilik yapmış olabilir.

DE: Yani Kültürel Miras alanında çalışmış olması gerekmiyor.

EU: Hayır, gerekmiyor

ÖA: Ama benim bildiğim onlar genelde uzmanlara bırakıyorlar teknik işleri.

EU: Evet, teknik görüşü istiyor, ya da şöyle oluyor, komite üyeliğinde çok yaşadık biz bunu, şimdi dosyaya bakıyorsunuz siz, format belirli, UNESCO'nun ilkeleri belirli, ICOMOS'un

kaygıları belirli, ülkenin dedikleri belirli, siz teknik temelde bir görüş oluşturunuz, yani bu sözleşmenin ruhuna göre, yapılan yapılmayana göre bu sene bunu söylemeliyiz diyorsunuz. Bakıyor mesela, ben de bu durum çok yaşandı mesela, ben çok sert, sivri yazıyorum, bunun dilini yumuşatıyor, ikili ilişkiler bakımından o ülke ile bir şeyimiz varsa mesela onu araya yediriyor. Önceki büyükelçilerden mesela, İran’la ilgili Farsça şiirler okurdu. Yani böyle nüans oyunları var, Nepal’de de bu sene yaptığımız statement çok ilginçti mesela, çok beğeni topladı, biz yönlendirdik tartışmayı, ben aslında onu söylememiştim, bence danger list’e girmeliydi, çünkü yıllardır yapılması gereken şeyler yapılmıyor ve sivil toplumdan çok ciddi eleştiriler var, uygun olmayan malzeme ile restorasyon, rekonstrüksiyon yapıldığına dair. Rekonstrüksiyon zaten tartışılmaz, olmaması gerekir, literatürdeki şeye göre, ama savaştan sonra, afet durumundan sonra rekonstrüksiyona izin veriyorlar UNESCO’da.

ÖA: Orada depremde sonra mı?

EU: Orada da depremde sonra bir rekonstrüksiyon oldu.

ÖA: Çok hızlı yapıldığı için eleştirildi galiba?

EU: Çok hızlı yapıldı ama kullanılan malzeme ve işçilik bakımından da otansititeye tehdit olduğu için eleştirildi. Mesela bence o duruma bakarak danger list olmalıydı o sene, çünkü geçen sene de ötelenmiş o karar, ama bir sene içinde yine bir şey olmamış. Yani mantık diyor ki bu sene danger list artık, çünkü danger list e girdiği anda kaynak gelecek belki, yani başka ülkelerden ekonomik destek alabilecek, faydasına, ama büyükelçi “kesinlikle” dedi, “Nepal, kesinlikle desteklenmesi gereken 3. Dünya ülkesidir, biz olumlu ve destekleyici bir metin yazmalıyız”. Onun üzerine bütün ekip epey bir tartıştık, oraya giden ekip, tekrar gözden geçirdik metni, bunun altından kalkabilecek bir potansiyele sahip olduğu ama afetin boyutları ve yapılacak işin büyüklüğü dikkate alındığında destek verilmesi gerektiği ve desteğin sadece danger list ile olmayacağı ve şu anda da bu desteğin verilmesi gerektiği vs. gibi bir metin yazıldı ve çok beğenildi. Mesela büyükelçilik orada o hassasiyetleri, o ülkenin diplomatik dilini biliyor, o açıdan o ortam iyi, sadece teknik değiliz, diplomasi de teknikten besleniyor, o oradan bir şey alamazsa ne söyleyecek, çok yuvarlak, çok soyut şeyler de söyleyebilir, ama bir şekilde hep bu güne kadarki büyükelçiler “uzmanlığınızı gösterecek yorumlar yapın” dediler, genel geçer ifadelerle “koruma-kullanma dengesi” gibi şeyler söylemeyin, uzmanlığınız gösterin ama çok da böyle katı, ICOMOS’un bize yaptığı gibi öğretici tavırlarla değil, “burada

hepimiz tek partiyiz, herkesin sıkıntıları aynı” şeklinde, yapıcı olmalı, dilimizi yumuşatmalı, ikili ilişkilerimize dikkat etmeli, şeklinde. O nedenle UNESCO büyükelçilik üzerinden bize yazışma yapıyor, biz büyükelçilik üzerinden UNESCO’ya veri ulaştırıyoruz. Çok nadir, bir iki durumda, misyon öncesi doğrudan temas noktası belirlenmişsek, temas noktası sıfatı ile doğrudan ICOMOS’a doküman gönderebiliyoruz, ama çok istisnai durumlarda.

DE: Bir sorum daha olacak, Dünya Miras Listesi ve UNESCO’nun Dünya Miras Alanlarına finans desteği hangi alanlarda oluyor, neye bağlı olarak oluyor?

EU: Emergency (44:07), ama çok ciddi bütçe sıkıntısı var UNESCO’nun, o yüzden eskiden, Türkiye de almış, Kapadokya Projesi, İstanbul Projesi adı altında küçük cüzi bütçeler ile destek almış, ama artık böyle projelere bütçe ayırmaktansa Emergency adı altında hemen hızlıca bir kaynak, Dünya Miras Fonundan kaynak aktarıyor, afet durumu, çatışma hali, beklenmedik durumlarda tehdit altında olma durumu vs. gibi. Danger List’teki alanlara kaynak aktarılıyor talep etmesi durumunda, rekonstrüksiyon gerekiyorsa rekonstrüksiyon, eğitim gerekiyorsa eğitim, nomination’lara mesela, geçici listedeki alanlara nomination’lara training gibi, öyle bir başlık var ama çok nadir o kaynağın kullanıldığı. Mesela şimdi “upstream process” diye bir şey var (<https://whc.unesco.org/en/upstreamprocess/>), aslında çok mantıklı bir süreç, adaylık aşamasında olan varlıklara adaylık dosyası ile ilgili danışmanlık sağlıyorlar, en erken aşamada, hatta geçici listeye girerken kriter belirleme, sınır tespiti, yönetim planının hazırlanması, OUV (Outstanding Universal Value) Statement oluşturulması, integrity/authenticity tartışmalarını, o metindeki asıl adaylık dosyasının üçüncü bölümünü oluşturmak için bir destek, danışmanlık desteği veriyor. Mesela o kaynağı kullanabiliyor oradan, ama o da yılda on tane filan. Yani UNESCO’ya girdiğimiz anda çok ciddi bütçe gelecek diye bir durum yok, o bütçe sağlıyor ama tehlike altındaki alanlara, afet yaşamış yerlere.

DE: Otomatik olarak herhangi bir bütçesi yok yani?

EU: Hayır, yok. Tam tersi biz veriyoruz. Her ülke olarak her sene oraya belirli bir bütçe ödüyoruz.

DE: Çünkü bir şekilde bir yarış var, miras listesine girmek için.

EU: Bu tamamen turizm için, turizm üzerinden kazanç sağlamak için.

(Bu kısımda ses kaydında kesinti yaşanıyor,

EU: Doktorlar öyle çalışırlar ya, tıpçılar, 10 yıllık bir analiz yaparlar, verileri toplarlar, bence öyle bir şey yapılması gerekiyor, geçici listedeki bir alan seçilecek, anketle bir veri tabanı oluşturulacak, o alana ilişkin algı nedir, o alana ilişkin turist profili nedir, o alanda ayrılan koruma bütçesi nedir, listeye girdikten sonra 3-5 yıl daha takip edilecek, aynı göstergelere bakılacak, ne, ne kadar değişiyormuş görülecek, ama bunun için zaman lazım, bir araştırma projesi bu, 10-15 yıla yayılacak bir şey.

ÖA: Geçmişe dönük yapılamaz mı bu?

EU: Zor olur, geçmişe dönük veri tabanını oluşturmak.

ÖA: Kayıtlı sayılar üzerinden?

EU: Kantitatif şeyleri bulabilirsiniz, ama halkla ilgili, algıyla, bilinçle ilgili şeyler, ölçemeyebiliriz.

ÖA: Onu da Aphrodisias için yapabiliriz, ben şunu merak ediyorum mesela, Geyre’de oturan ahalinin bakışı değişti mi?

DE: 4 yıl sonra ne oldu?

ÖA: Çünkü mesela, biz gittik anlattık, yerel yönetim herkes UNESCO çok önemli, listeye girmemiz çok önemli dedik. Şimdi onlar için bir şey değişti mi mesela?

EU: Biz Arslantepe için yaptık aynı şeyi, bir anket formu hazırladık, 30 soruluk bir şey, bir halkla, bir öğrenciler ile, bir de yerli ve yabancı turist grupları ile. Yerel halk geldi, “UNESCO Dünya Miras Listesi kavramını biliyor musunuz?”, “Hayır”, “Dünya Mirası deyince aklınıza ne geliyor?”, “tahmin edebiliyorum” diyen var, “bilmiyorum” diyen var, “Nemrut” diyen var, en yakın Dünya Miras Alanını duymuş mesela, gitmemiş ama duymuş, aklına o geliyor, “Daha önce hiç gezdiniz mi?”, gezen de var gezmeyen de var, “Alanın Dünya Miras Alanı olmasını ister misiniz, Arslantepe’nin?”, cevap “Evet”, yani hakkında bilgisi yok.

DE: İyi bir şeyse olsun.

EU: Öyle de not düşmüşler, “fayda sağlayacaksa olsun”. “Peki, ne tür fayda sağlar, alana ne tür fayda sağlar, halka ne tür fayda sağlar, ülkeye ne tür fayda sağlar?”, “ekonomik, turizm”, algı hep o yönde, halkın bile koruma alanı ile, alanla ilgili bilgisi minimum, alanın tarihçesi ile ilgili çok az şey biliyor, “tarihi bir yer”, bunu biliyor “Eski bir yerleşim”, ama istediği şey

“UNESCO listesine girsin”. Çünkü ekonomi ve turizm açısından katkı sağlar. Mesela listeye girdikten sonra da buna bakmak lazım, ben aslında uzun vadede burada olursam ona bakarız. Sizin varsa bu anlamda bir veri şeyi..

DE: Şöyle, halk toplantılarında yaptığımız görüşmelerin notları var. Yani orada bazı şeyler vardır.

EU: Mülakat da bir araştırma yöntemi sonuçta. İlla anket yapmak zorunda değilsiniz.

ÖA: Uzmanların görüşü nasıl değişti onu takip edebiliriz. Çünkü oraya idarelerin yetkilileri de katılmıştı mesela. Kaymakam, belediye başkanları, alan yönetim başkanı ne düşünüyor.

DE: Ama sanki halk toplantısında muhtarlar, temsilciler, köylüler gelmişti, bir de ayrıca kazı ekibi ile görüşmüştük biz, kazı ekibi de zaten Geyre’de yaşayanlardan oluşuyordu.

Ek 2. Aphrodisias Alan Başkanı Mehmet Yılmaz ile yapılan mülakatla belirlenen Eylem Planlarının Katılım ve İzleme Süreçleri.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, Aydın/TÜRKİYE

15 Ekim 2018

Mülakat Katılımcıları:

Mehmet YILMAZ (MY), Aphrodisias Dünya Miras Alan Başkanı,

Dilek Erbey (DE), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Ömer Devrim Aksoyak (ÖA), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

D.E.: Yönetim planının revizyon aşamasına gelindi. Alan Başkanı öneriyor herhalde değil mi, revizyon yapılsın ya da gerek yoktur diye?

M.Y. Ben raporu gönderdim gene müdürlüğe, genel müdürlük bir rapor hazırlayacak, o rapor eşgüdüm denetlemede onaylanacak.

DE: Kim vardı eşgüdüm denetlemede?

MY: Eşgüdüm denetlemede belediye temsilcisi var, müze var, kültür müdürlüğü var, özel idare değiştikten sonra büyükşehirden temsilci olacak, onlar toplayacağız, imzalatacağız.

DE: Sizin raporunuzu biz alabilir miyiz, bir sakıncası var mı onun?

MY: Zaten benim raporda formları doldurup gönderdim ben, onları zaten size gönderecekler, plan revizyonunu rapor haline getirip.

DE: Siz isterseniz yönetim planı ile ilgili genel bir değerlendirme yapın.

Ö.D.A. Evrim Hanım (Uluslan) ile görüşmemizde (Aphrodisias) Yönetim Planı için “örnek gösterilen bir yönetim planı oldu” dedi, siz de aynı şekilde mi düşünüyorsunuz?

MY: Bizim Aphrodisias için hazırlamış olduğumuz alan yönetim planının en önemli artısı planlama ekibi, alan başkanı ve kazı başkanı, genel müdürlük uzmanlarının bu konuda yetkin olması ve arazide çok çalışarak her türlü artı-eksilerinin önce tespit edildikten sonra bu

planın kayda geçmiş olması idi. Tabii ki bu planlama sürecinde mimar sinan üniversitesi tarafından daha önce öğrencilerin gelip burada kamp yapıp çalışmasıyla, planlama ekibinin de aphrodisiası çevresi ile paydaşları ile ilgili daha önce bir genel bir bilgisi zaten vardı. Bununla ilgili bir çalışma da yapılmıştı. Tabii ki planlama ekibinin de alanla ilgili bilgisinin olması daha paydaş katılım toplantılarını biz çok detaylı olarak yaptık. Hem o dönemde, benim müze müdürü olduğum dönemde kazı başkanı ile müze müdürü ile, alan başkanı olduğum dönemde alan başkanı ile, yakın bir istişare çerçevesinde, ve tabii ki aynı zamanda bunun finansal destekçisi ve genel müdürlük ile protokol çerçevesinde bu işe destek veren Geyre vakfının da, bu işi sadece parasal destek değil bir gönül desteği ile bu işi yürütüyor olması da tabii ki bu planın başarısında, yani tüm planın, paydaşlarının, planlama ekibinin, alan yönetiminin, kazı başkanının, Geyre vakfının, genel müdürlüğün ve bu planın ortaya çıkmasındaki tüm etkin kurum ve kuruluşların, kişilerin gönülden bu işe destek vermesi, ayrıca Aphrodisias üzerinde bilgili ve yetkin kişilerin çalışarak planlama ekibini yönlendirmesi, planlama ekibine destek vermesi ile güzel bir plan çıktı. Yani tabii ki öncelikle planlama aşamasında arama konferansları, gztf çalışmaları, swot analizleri ile detaylı bir çalışma oldu. Yani bizim paydaşlar ile ilgili en ince detaylara, hatta planlama ekibi Aykut hocanın başkanlığında Geyre beldesine gitti, ben de köyde yaşayan vatandaşlar ile diyalog kurdum. Tek tek arazi sahipleri ile görüşüldü, artıları nelerdir eksileri nelerdir, düzeltilmesi gerekenler, alanla ilgili detaylı çalışmalar, paydaşlar ile arazi sahipleri ile yapıldı. Tüm sorunlar, tüm sıkıntılar, havza ile ilgili sıkıntılar geniş ölçekte ele alındı, detaylandırıldı. Tabii ki daha sonraki süreçte de alanla ilgili arkeolojik bilgiler, detaylı ve gerçek anlamda bir kitaptan okuma değil, bizzat kazı başkanı ve kazı başkanı ekibindeki restorasyon ekibi tarafından günlerce konferanslar şeklinde görüşmeler yapıldı. Alandaki arkeolojik veriler detaylı olarak incelendi, değerlendirildi. Alanın yönetimi ve müze ziyaretçisinin entegrasyonu ile ilgili bu alanlardaki sorunlar yapılacaklar, alınacak önlemler, uygulanacak projelerle ilgili benimle de hem müze müdürlüğüm döneminde hem de alan başkanlığı dönemimde detaylı görüşmeler yapıldı, planlama ekibiyle, hocamızla. Saatlerce konuştuk ve daha sonra bu sentezler doğru bir şekilde değerlendirildi ve güçlü bir plan ortaya çıktı. Tabii ki ben hep Aykut hocama şunları söyledim; "hocam bir laf kalabalığı şeklinde, uygulanamayacak, sadece kâğıt üzerinde kalacak, cildi güzel bir plan yapmayalım". Planın cildi kötü olabilir ama içeriği güzel, uygulamaya yönelik ve anlaşılabilir, uygulanabilir ve bu alanın gelişmesine, gelişme sürecine,

işte o dönemde UNESCO'ya aday pozisyonunda olduğu için bu Dünya Miras Alanı listesine dâhil edilmesi sürecinde alana yön verecek, katkı sağlayacak, uygulanacak, sonuç verecek, yöntemler ve projeler belirleyelim demiştik ki bu da büyük ölçekte plana yansıtıldı. Ve tabii ki planın başarısı bu planın ortaya çıkmasında emek veren başta plan müellifi, alan başkanlığı, kazı başkanlığı, geyre vakfı, genel müdürlüğümüz, çevre halkının isteği, istekli bir şekilde bu işi sahiplenmesi sonucu böyle başarılı bir plan ortaya çıktı. Tabii ki uygulama süreci, bizim ilk 5 yıllık uygulama süreci dilimimiz aynı zamanda adaylık sürecimiz ile de kesişmesi nedeni ile de hem genel müdürlüğümüz hem de alan başkanlığımız, kazı başkanlığımız bu planın uygulanması, başarıya ulaşması ve alanın sorunlarının çözülmesine yönelik projeleri detaylı bir şekilde ele alıp hızlı bir şekilde uygulamaya koyduk.

Görüşmenin bu kısmından sonra proje tabloları üzerinden tek tek değerlendirme yapılarak, uygulanma süreçleri hakkında bilgi alınmıştır. Bu kısımdaki değerlendirmeler tablolara işlenmiş ve raporun dördüncü bölümü olan "Alan Yönetim Planlarının Uygulanabilirliğinde "Vatandaş Gücü" Aşamasına Ulaşmak İçin Öneriler" başlıklı bölümünde verilmiştir.